

F A J A Ť U K A

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska
Kultúrno – spoločenský štvrťročník

Ročník VIII.

jún 2026

2/2026

ISSN 2644-593X

ÚVODNÉ SLOVO	3
ROZHOVOR	
Rozhovor s Katarínou Pucovskou	4
ZO ŽIVOTA SPOLKU	
Jubilanti/Oslávenci	6
Boli sme	8
Akadémia mladých vedcov Dolnej zeme	12
VÝROČIA A OSOBNOSTI	
Pitvaroš (Michal Kožuch)	14
TÉMA	
Bajša – takmer zabudnutá, no (zrejme) prvá Slováckmi osídlená dedina vo Vojvodine 2. časť (Boris Michalik)	20
SPOMIENKY	
Spomíname na Betku Foltanovú	25
Spomíname na Pavla Kolárika	26
Z TVORBY NAŠICH KRAJANOV	
Výsledky literárnej súťaže Dolnozemske zlaté pero VII. ročník	27
NAŠI NAJMENŠÍ KRAJANIA	
Chytráček	31
ZO ŽIVOTA INÝCH SPOLKOV	
Ocenenie PRO CULTURA SLOVACA 2026	32
GRADINÁRSKA RUBRIKA	
Figa v záhrade	34
TRADIČNÉ RECEPTY	
Baklažánový šalát	35

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska / Vychádza štvrťročne / Redakcia si vyhradzuje právo krátenia a úpravy príspevkov / Neobjednané rukopisy nevraciamy / Príspevky prijímame v elektronickej podobe / Uverejnením príspevku v časopise dáva autor redakcii súhlas na jeho uverejnenie

Šéfredaktor: Katarína Koňariková

Redakčná rada: Martin Mikuláš, Zuzana Trunnerová, Darina Voleková, Adriana Reptová, Martin Štrbka

Jazyková korektúra: Darina Voleková

Grafická úprava: Anna Koláriková

Ilustrácie: Štefan Jančík a ilustrácie pripravené s použitím umelej inteligencie (ChatGPT – OpenAI)

Adresa redakcie: Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

e-mail: redakcia.fajauka@gmail.com

Internet: www.ssb.sk

ISSN: 2644-593X

Fotka na prednej strane obálky: Spoločná fotka zo zájazdu do Bulharska, pred slovenskou školou, máj 2026

Milí krajanovia,

opäť je tu leto a všetci sa tešíme na dovolenky. Možno vám bude spríjemňovať chvíle aj naša Fajauka, ktorú si môžete listovať hoci na pláži, v šumení morských vln a príjemného letného vánku. V tomto čísle nájdete všetky obľúbené rubriky, pozornosť venujeme významným výročiam na Dolnej zemi, ktoré sa týkajú zakladaniu slovenských dedín. Je dôležité, aby sme si tieto

míľniky pripomínali, aby sme nezabudli, odkiaľ pochádzajú naši predkovia, a aby sme to naučili aj naše deti.

Rada by som vás informovala o nových udalostiach, ktoré sa udiali v našej komunite. Ako som avizovala, obnovili sme činnosť Združenia spolkov dolnozemskej Slovákov. Veľmi sa teším spolupráci všetkých štyroch spolkov. V tejto súvislosti rozbiehame nové projekty, ktorými budeme posilňovať kultúrne väzby medzi krajanmi na Dolnej zemi a Slovensku a zároveň posilňovať priateľské vzťahy medzi jednotlivými spolkami na Dolnej zemi a spolkami na Slovensku. Platformy, ktoré zakladáme by sa mohli stať stabilnými do ďalších rokov. Jednou z nich je aj Akadémia mladých vedcov Dolnej zeme, o ktorej sa viac dočítate v tomto čísle Fajauky. Združenie bude fungovať ako samostatný organizmus. Všetky aktuality a informácie nájdete na pripravovanej stránke www.dolnozemska.slovakci.sk

Máme za sebou zájazd na Dolnú zem, ktorý sme absolvovali v máji. Počas týždňa sme navštívili Novú Hutu a Gemelčičku na Bihore, Gornu Mitropoliju, Podem, Brašljanicu, Vojvodovo v Bulharsku, Kysáč a Hložany vo Vojvodine. Program zájazdu bol bohatý, spoznali sme nové miesta a život našich predkov. Sme vďační za prijatie na každom z týchto miest a veľmi si vážime starostlivosť našich hostiteľov. Podrobnosti o zájazde vám prinesieme v jesennom čísle Fajauky a už teraz sa teším na zájazd, ktorý pripravujeme budúci rok.

Po prázdninách nás čakajú obvyklé podujatia. Stretnutie krajanov v októbri, ktoré sa bude tento rok konať v Trnave. Už teraz vás srdečne pozývame. Mikulášske posedenie pre našich najmenších krajanov, či charitatívny koncert, ktorý organizuje Združenie. Nebudú však chýbať ani návštevy divadiel pre dospelých i naše detičky.

Stále je pred nami veľká výzva. Založiť Dom dolnozemskej Slovákov, ktorý by sa stal priestorom pre stretávanie, besedy, všetky naše podujatia. Bol by to reprazetačný priestor pre nás všetkých. Verím, že sa nám podarí nájsť finančné riešenie tohto projektu a konečne budeme mať kde "skloniť hlavu." Nevzdávame sa, hľadáme cesty, ako projekt zrealizovať.

Nie všetko sa zmestí do týchto pár riadkov. Myšlienok, nápadov a plánov je veľa. Aby sme mohli zrealizovať čo najviac, je potrebné mať aj výkonný výbor, ľudí, na ktorých je možné sa spoľahnúť. Naš Spolok taký výbor má a som nesmierne vďačná, že máme výborné vzťahy, hotné diskusie, a že podujatia, ktoré pre vás organizujeme, sa nielen páčia, ale majú aj svoj význam.

Ďakujem všetkým a prajem vám krásne leto.

Ing. Katarína Koňariková, PhD.
predsedníčka Spolku Slovákov z Bulharska

Rozhovor k životnému jubileu s Katarínou Pucovskou

významnou novinárkou a publicistkou Dolnej zeme

Patríš medzi najvýraznejšie osobnosti slovenského novinárstva vo Vojvodine. Mohla by si sa na úvod predstaviť aj našim čitateľom na Slovensku?

Narodila som sa v roku 1956 v Báčskom Petrovci, vo vtedajšej Federatívnej národnej republike Juhoslávii ako najmladšie z troch detí v roľníckej rodine. Moje detstvo bolo skromné, no naplnené radosťou z maličkostí. Boli to roky povojnovej obnovy – veľa sme nemali, ale o to viac sme si vážili každú drobnosť.

Dodnes si spomínam na jarmoky. Najväčším pokladom pre mňa bolo medovníkové srdce. Muselo však mať aj zrkadielko v strede. Tak som sa z neho tešila, že som ho nechcela hneď zjesť – celé dni, ba aj týždne som ho len obdivovala. Možno aj takto sa vo mne formovala trpezlivosť a schopnosť odriekania.

Aký je pre teba život na Dolnej zemi?

Kde je rodina, tam je domov. Dolná zem je môj domov so všetkým, čo k nemu patrí. Sedemdesiate roky mojej mladosti boli krásne. V časoch Tita sme žili pocitom istoty, mali sme možnosť cestovať a cítili sme aj určitý rešpekt zo sveta. O to ťažšie boli deväťdesiate roky. Tie by som najradšej

vymazala z pamäti – boli plné strachu, neistoty a sklamaní. A pravdupovediac, odvtedy sa život v našom prostredí už nikdy úplne nevrátil do tej bezstarostnej podoby.

Už na strednej škole si vedela, že chceš byť novinárkou. Ako spätne vnímaš rozhodnutie zostať na poľnohospodárskej fakulte?

Áno, chcela som študovať žurnalistiku v Bratislave a aj ma prijali. Lenže správa prišla neskoro – vtedy neexistovali mobily ani internet. Medzitým som už bola zapísaná na Poľnohospodársku fakultu v Novom Sade, a tak som sa rozhodla zostať bližšie k domovu. Dnes viem, že to bolo správne. Na fakulte som prežila krásne roky, veľa sme cestovali, chodili na prax do sádov a vinogradov. A novinárstvo si na mňa počkalo. Napokon som mu venovala

takmer celý pracovný život – od tlačených médií cez rozhlas až po internet. A agrárne vzdelanie som vedela výborne využiť aj pri svojej práci.

Kedy si si uvedomila, že novinárčina je tvoja skutočná životná cesta?

Začiatky v Hlase ľudu boli ťažké. Nad každým textom som sa trápila. Keď som po polroku z tohto nášho týždenníka odchádzala, riaditeľ ma prekvapil – presviedčal ma, aby som zostala, vraj vo mne vidí potenciál.

V tom čase však u mňa rozhodla rodina. Mala som malé dieťa a chcela som mu venovať viac času.

K novinárčine som sa vrátila neskôr v Rádiu Nový Sad – a tam som už vedela, že som na správnom mieste. Rozhlas ma úplne pohltil.

Ako si spomínaš na svoje začiatky v redakcii Hlasu ľudu a neskôr v Rádiu Nový Sad?

Hlas ľudu a rozhlas – to boli dva úplne odlišné svety.

V Hlase ľudu bol čas – týždenník dovolil text premyslieť.

V rozhlase išlo všetko rýchlo. Z každej udalosti som sa ponáhľala, aby správa zaznela čo najskôr. Bola to škola pohotovosti a zodpovednosti.

Počas 30 rokov v rozhlase si zažila rôzne obdobia. Ktoré momenty považuješ za najnáročnejšie a ktoré za najkrajšie?

Najnáročnejšie boli skoré rána. Vstávať o tretej, byť v práci pred piatou, rýchlo spracovať správy z teleprinteru, preložiť ich a o šiestej už vysielat'.

Písalo sa na stroji, všetko muselo byť precíznejšie, vyhýbali sme sa vymazávať napísané. Práve tam som sa naučila prekladať a pracovať so slovom. Použiť to najvhodnejšie.

A najkrajšie? Kolektív. Boli sme ako rodina – oslavy, meniny, pondelkové zakáľáčkové hody... to všetko vytváralo neopakovateľnú atmosféru... na to sa nezapáda.

V čom vidíš najväčšie rozdiely medzi novinárskou prácou kedysi a dnes?

Dnes je všetko jednoduchšie – informácie sú dostupné okamžite. Ale práve preto je aj väčšie riziko omylu či manipulácie. Dobrý

novinár musí byť dnes ešte ostražitejší než kedysi. Veľmi veľa je zavádzajúcich informácií.

Portál Kulpin.net vznikol v čase, keď internet ešte nebol samozrejmosťou. Čo ťa motivovalo, inšpirovalo? Ako vznikla táto myšlienka? Aké boli tvoje začiatky?

To bol nápad môjho syna. Ako šesťnásťročný zaplatil doménu aj hosting a sám vytvoril portál.

Mne už potom neostávalo nič iné, len ho začať plniť obsahom. A robím to dodnes – už osemnásť rokov.

Ktoré zo svojich úspechov považuješ za najvzácnejšie? Čo si najviac ceníš vo svojej práci a naopak, na čo by si najradšej zabudla?

Najkrajšie je, keď si vás ľudia spoja s vašou prácou – keď môj hlas pripomína reláciu *Pohľady k výšinám* alebo moje meno portál Kulpin.net. Je to pre mňa najväčšie ocenenie.

Teší ma aj to, že som sa pustila

do písania kníh – hoci až na dôchodku. Každý rok aspoň jedna. Aj to je dôkaz, že nikdy nie je neskoro začať.

Naopak, najradšej by som zabudla na obdobie deväťdesiatych rokov – bombardovanie, sankcie, obmedzenia. Ako novinári sme vtedy nemohli slobodne pracovať. Práve v tom čase však vznikla relácia *Pohľady k výšinám*, ktorej sa venujem dodnes.

Aký odkaz by si dala mladým ľuďom, ktorí sa chcú venovať žurnalistike dnes?

Čítajte, overujte, premýšľajte.

Dnes môže písať takmer každý, ale dobrý novinár musí mať cit pre pravdu. A ten sa nedá oklamať. Dobrý novinár potrebuje tiež empatiu – vedieť sa vžiť do situácie.

Nepodľahnúť senzacionalizmu. Prílišné lipnutie na senzáciách často nedovolí overiť pravdivosť správy.

Tvoje plány do budúcnosti?

Býť dobrou babičkou – a pritom zostať aktívna.

Ďakujeme za rozhovor

- zhovárala sa Katka -

ZO ŽIVOTA SPODKU JUBILANTI / OSLÁVENCI

Milí oslávenci,

srdečne vám želáme všetko najlepšie k narodeninám! Nech vás každý nový deň naplňa radosťou, zdravím, šťastím a pohodou. Prajeme vám veľa úspechov, splnených snov, lásky, dobrých priateľov a množstvo krásnych chvíľ strávených s vašimi najbližšími.

A slnko svieti ďalej....

Cvetana Kučerková rod. Antalíková	8. 4. 1976
Anna Borovanová rod. Supeková	2. 4. 1941
Ľudmila Bokníková	15. 6. 1946
Michal Červenák	17. 6. 1953
Pavol Červenák	4. 4. 1969
Diana Dobšovičová rod. Vagová	9. 5. 1961
Božena Drahošová rod. Vršková	17. 6. 1953
Sladina Dubová rod. Vagová	27. 6. 1952
Milena Dudeková rod. Pataková	10. 6. 1961
Mária Fuchsová rod. Mrenicová	25. 6. 1951
Jaroslava Gajdošová	26. 4. 1957
Štefan Grof	16. 4. 1940
Mária Haitová rod. Hrušková	3. 5. 1940
Zuzana Harmanová	5. 4. 1964
Zuzana Hrivnáková rod. Marčeková	26. 6. 1948
Michal Hruška	16. 4. 1944
Žofia Ilievová rod. Hrušková	30. 5. 1944
Katarína Chvostálová rod. Vaňová	17. 5. 1931
Michal Jančík	3. - 4. 4. 1943
Anna Jančíková rod. Osičková	8. 4. 1948
Vladimír Jánošík	23. 5. 1958
Zdeňka Januřková rod. Vagová	27. 4. 1951
Ondrej Kiš	18. 5. 1939
Pavel Klátik	14. 4. 1961
Pavel Koňarik	20. 5. 1977
Zuzana Kováčová	24. 4. 1951
Ľudmila Kozmelová	1. 4. 1957
Milena Laciaková	20. 5. 1956
Anna Lavrovičová rod. Kopiczková	20. 4. 1940
Zdenka Lavrovičová rod. Rybová	5. 5. 1946
Pavol Melich	29. 6. 1940
Anna Melicharková rod. Vršková	20. 6. 1948
Drahomíra Mesárošová rod. Lovciová	22. 6. 1945
Dominik Mičuda	6. 5. 1941
Martin Mikuláš	8. 5. 1932
Milena Ozábalová rod. Marečková	2. 5. 1953
Emília Pavelková rod. Mikulášová	5. 5. 1948
Liljana Precechtelová rod. Rusnáková	18. 4. 1950
Lýdia Redlerová	20. 6. 1947
Kateřina Šilarová rod. Vagová	16. 4. 1940
Pavol Vago	6. 4. 1958
Anna Valachovičová rod. Markušová	16. 5. 1950
Martin Záhorec	23. 5. 1948

Áno, slniečko svieti ďalej, máme tu leto. Tri letné mesiace, na ktoré väčšina z nás čaká. Čas dovolení, čas prázdnin, čas výletov, čas plávania v jazere a ...

Takto by sme mohli pokračovať hádam do nekonečna. A ako je to s vami, milí členovia nášho Spolku? Je pre vás leto požehnanie, alebo sa radšej pomaly tešíte na jeseň?

Toto teplé, niekedy až horúce obdobie prichádza v strede kalendárneho roku. Je to veľmi vhodný čas na malú bilanciú, čo sme stihli a čo naopak nie od začiatku roku. Zhodnotiť prvý polrok a prípadne sa pripraviť na ten nasledujúci.

Žiaci v školách si vydýchli, priniesli výsledky svojho snaženia v podobe vysvedčenia. Čakajú ich dva mesiace oddychu od školy. Väčšina sa teší na výlety, kúpanie, chaty a podobne. Iná skupina sa už pripravuje na svoje prvé zamestnanie, lebo školské povinnosti sa už skončili.

A čo my, čo už školské povinnosti dávno nemáme? My sa tiež tešíme na voľné dni aj keď to bude menej ako spomínaní školáci. Trochu vypneme od pracovných starostí. A hneď v prvý voľný deň si radi sadneme do záhrady, alebo na balkón s pohárom chladeného, obľúbeného nápoja v ruke. Dovoľme si spať o pol hodiny dlhšie, akosi sa spomalí čas. Vtedy začína tá správna regenerácia. Tí, ktorí majú záhradku, sa už tešia zo svojej úrody. Paradjky a papriky, uhorky, hrášok. A oveľa viac, všetko sa hlási o slovo. Aj my už máme v mrazničke niekoľko vreciek s naším hráškom. Bude na celý rok do našich obľúbených jedál. Každá gazdinka už má v špajzi určite celú „batériu“ plných pohárov s dobrotami so svojej záhrady. Ani ja nie som výnimkou.

A ako s dovolenkami? Máte už vybrané? Budú to hory alebo more? Dáte prednosť miestnemu kúpalisku? To je v podstate jedno. Všetko sa ráta. Niektorí dajú prednosť práci okolo domu, na ktorú nemá čas popri náročnej práci, iní zbalí batoh a ide

na turistiku do hôr. Hlavné je, aby sme si všetci aspoň trochu oddýchli a načerpali síl do ďalších všedných dní.

Leto ako také nie je len príslubom teplých a voľných dní. Je to tiež obdobie úzko spojené s poľnohospodárskymi prácami, konkrétne so žatvou. Najprv sa kosila tráva, ktorá sa sušila na seno, no vyvrcholením bola samotná žatva. Kedysi sme ako deti chodili vyzerať na hlavnú cestu, keď sa presúvali celé kolóny kombajnov z okresu do okresu. Teraz už sú stroje výkonnejšie, je raritou stretnúť kombajn na ceste. Záver žatvy býval veselý, nasledovali dožinky a plietli sa aj obrovské vence z obilia. A samozrejme dobrá zábava na koniec.

Treba spomenúť aj letný slnovrat, tzv. Svätôjanska noc, keď sa pálili vatry. Ľudia verili, že majú očistnú silu. Taktiež bylinky, ktoré sa nazbierali v tomto období, vraj mali najväčšiu liečivú moc.

Keď sa v tomto období obzrieme do minulosti, najdeme veľa zaujímavých míľnikov, ktoré sa viažu práve k letnému obdobiu. Napríklad 5.7.

Drvivá väčšina z nás by mala správne odpovedať na otázku, čo sa stalo na začiatku júla v roku 863. Bola to jedna z najvýznamnejších udalostí pre Slovensko. Príchod solúnskych bratov Cyrila a Metoda na naše územie. Vtedy to bolo územie tzv. Veľkej Moravy. Prišli na pozvanie kniežaťa Rastislava. A čo bolo teda to, kvôli čomu boli pozvaní? Priniesli nám niečo, bez čoho by nebol ani tento článok. Priniesli totiž naše prvé písmo HLAHOLIKU.

Čo nám hovorí samotný názov LETO? Skúsili ste sa zamyslieť? Ja som pred pár rokmi čítala výbornú knihu o gréckej mytológii. A tam som sa dočítala, že existovala bohyňa Léto, ktorá bola matkou božských dvojčiat – boha slnka Apolóna a bohyne lovu Artemis. Toľko z histórie na tému leto. Toto obdobie je pre každého z nás synonymom teplého počasia, aj keď v posledných rokoch nás pohľad na teplomer chvíľami presviedča, že sme sa presťahovali do tropickej Afriky. Preto prajem členom nášho Spolku, aby toto horúce obdobie prežili v zdraví, a aby si dostatočne oddýchli pred návratom do všedného života.

- Adrika Reptová, rod. Červeňáková -

B O L I S M E

Dňa **11. apríla** sme sa zúčastnili Dňa slovenských samospráv v Maďarsku. Podujatie sa konalo v priestoroch Bulharského kultúrneho centra v Budapešti a nadviazalo na oslavy 30. výročia založenia Slovenskej celoštátnej samosprávy v Maďarsku, ktoré sa uskutočnili v roku 2025. Záštitu nad podujatím prevzal štátny tajomník Ministerstva vnútra zodpovedný za vzťahy s cirkvami a národnosťami Miklós Soltész. Na podujatí sa každoročne slávnostne odovzdávajú ocenenia udeľované celoštátnou samosprávou osobnostiam a kolektívom, ktoré na rôznych úsekoch slovenského spoločenského a politického života, kultúry, školstva a vedy prispievajú k zachovaniu slovenskej komunity.

Dňa **12. apríla** sme sa s našimi najmenšími krajanmi vybrali do Bábkového divadla a pozreli sme si predstavenie s názvom Dubkáčik a Budkáčik - príbeh dvoch prasiatok hľadajúcich svoje miesto vo svete. Bratia sa vydajú z chlievika medzi ľudí, kde zažijú množstvo veselých aj poučných dobrodružstiev. Postupne spoznávajú, že život nie je vždy jednoduchý a že každý si zaslúži pochopenie a rešpekt. Predstavenie bolo zábavné, vtipné, ale zároveň nieslo pekné posolstvo o priateľstve, tolerancii a hľadaní šťastia. Veľmi sa nám páčilo a odniesli sme si z neho príjemný zážitok.

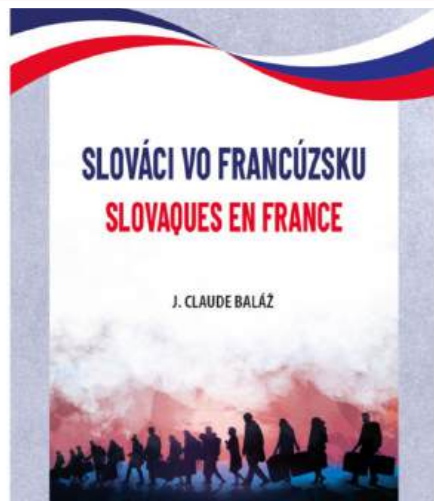
Dňa **15. apríla** sa konala prednáška v Mestskej knižnici na tému *O koreňoch dolnozemskej Slovákov*, ktorú predniesol Ing. Michal Hronec, podpredseda Spolku Slovákov z Maďarska. Prednáška bola zároveň aj prezentáciou knižnej publikácie, v ktorej nájdete množstvo historických artefaktov, ktoré ešte neboli uverejnené v žiadnej knižnej podobe. Takéto dokumenty sa nachádzajú často v rodinných archívoch. Ak sa však takýto dokument dostane v plnom znení do knižnej podoby, mnoho potomkov sa po prečítaní dozvie zaujímavé informácie o živote svojich konkrétnych rodinných príslušníkov. Táto publikácia obsahuje práve takéto vzácne informácie.

Prednášky v Mestskej knižnici v Bratislave z cyklu Podvečery Združenia Spolkov dolnozemskej Slovákov
Pozývame vás dňa **17. septembra**, dňa **21. októbra** a dňa **18. novembra** o **16:30**.

Prajeme vám leto plné slnka, oddychu, dobrodružstiev a nezabudnuteľných zážitkov.

Dňa **22. apríla** sme sa zúčastnili prezentácie novej knihy Claudea Baláža – *Slováci vo Francúzsku / Slovaques en France*. Ide o dvojazyčnú publikáciu, v ktorej autor mapuje viac než storočnú históriu slovenskej komunity vo Francúzsku – od prvých prisťahovalcov až po dnešnú aktívnu krajanскую prítomnosť. Publikácia zároveň ukazuje slovenskú diasporu ako živú súčasť modernej francúzskej spoločnosti, ktorá ju obohacuje kultúrne aj ľudsky. Slovenskí krajanovia sú podľa autora nositeľmi tradícií, jazyka a identity – a ich prítomnosť vo Francúzsku je prirodzeným pokračovaním dejín slovenského národa mimo vlasti.

Dňa **23. apríla** sme navštívili Radošinské naivné divadlo a pozreli sme si predstavenie *V Adamovom ruchu*. Predstavenie rozpráva príbeh dramatika Adama, ktorého počas rozhovoru spovedá neodbytná novinárka. Prostredníctvom spomienok sa diváci dozvedajú zaujímavé a často vtípné príbehy z jeho života, tvorby a vzťahov. Významnú úlohu zohráva aj jeho verný pomocník Gusto, ktorý prežíva vlastný životný príbeh. Hra prináša humor, nostalgiu, hudbu a typickú poetiku Radošinského naivného divadla, pričom divákovi odhaľuje nečakané stránky života divadelníka.

Dňa **25. apríla** sme sa zúčastnili osláv 280. výročia znovuosídlenia Slovenského Komlóša a zároveň XXII. ročníka súťaže komlóšskej suchej klobásky. Podujatie sa konalo pod záštitou veľvyslanca Slovenskej republiky v Maďarsku Pavla Pavlisa. Počas celého dňa prebiehal bohatý kultúrny program, v ktorom vystúpili detské, mládežnícke a folklórne súbory, dychové hudby, mandolínový orchester, školy a krajanские spolky zo Slovenského Komlóša, Srbska, Írska a Českej republiky. Súčasťou programu bol aj koncert Mládežníckej dychovky v Slovenskom Komlóši. Návštevníci si mohli nielen vychutnať tradičné jedlá slovenskej kuchyne, ale priamo sa zúčastniť ich prípravy.

Dňa **2. mája** sme sa zúčastnili podujatia v Horných Salibách, ktoré pripravilo Občianske združenie Apovka Mamovka pri príležitosti významných historických míľnikov dolnozemsých Slovákov. Podujatie svojou účasťou podporili viacerí významní hostia zo Slovenska i zahraničia a zástupcovia evanjelickej cirkvi zo Slovenského Komlóša. V úvode sa hosťom prihovoril predseda OZ Apovka Mamovka Miroslav Lóci. Kultúrny program bol venovaný významným historickým udalostiam a výročiam, ktoré si dolnozemsí Slováci v tomto roku pripomínajú.

V dňoch **8. - 10. mája** sme sa v Terchovej zúčastnili pracovného stretnutia členov Združenia pre genealogický výskum dolnozemskej Slovákov, počas ktorého boli zhodnotené aktivity združenia za uplynulý rok a predstavené plány do budúcnosti. Podujatia sa zúčastnili aj zástupcovia spriatených organizácií zo Slovenska a Maďarska.

Stretnutie bolo príležitosťou na výmenu skúseností, diskusiu o ďalšom rozvoji genealogického výskumu a ocenenie práce dobrovoľníkov, ktorí sprístupňovaním cirkevných matrik pomáhajú potomkom dolnozemskej Slovákov objavovať históriu svojich rodín.

Dňa **20. mája** sa konala prednáška na tému *Zakladanie osád na rozhraní Uhorska a Osmanskej ríše*, ktorú pripravil PhDr. Samuel Jovankovič, predseda Spolku Slovákov z Juhoslávie. Prednáška priblížila historické okolnosti osídľovania pohraničných oblastí, migráciu obyvateľstva a vznik nových sídiel v období ovplyvnenom osmanskou-uhorskými vzťahmi. Účastníci získali cenné poznatky o dejinách regiónu a procesoch, ktoré formovali život našich predkov a zároveň sme si pripomenuli významné výročia slovenských dedín vo Vojvodine.

Dňa **20. mája** sa na katedre Archívnictva a muzeológie Filozofickej fakulty v Bratislave konala konferencia - *Fenomén kultúrneho dedičstva v spoločnosti - dejiny, súčasný stav a perspektívy VII - Pohyb*, na ktorej sme vystúpili s prednáškou *Migrácia a pamäť Slovákov v Bulharsku*. Náš príspevok sa zameriaval na presídlenie slovenskej komunity zo Slovenska na Dolnú zem a ďalej do severných oblastí Bulharska - Gorna Mitropolija, Podem, Brašljanica, Vojvodovo, Rasovo, Lom, Pišurka a do južných oblastí Bulharska ako Dolno Ezerovo. Náš príspevok bude publikovaný aj v zborníku, v ktorom si ho môžete prečítať v plnom znení.

Dňa **2. júna** sa pri pomníku bulharských vojakov, ktorí položili životy za slobodu Slovenska, uskutočnil pietny akt pri príležitosti Dňa Christa Boteva a bulharských národných hrdinov. Podujatie zorganizovalo Veľvyslanectvo Bulharskej republiky v spolupráci s Bulharským kultúrnym inštitútom a Bulharskou základnou školou a gymnáziom Christa Boteva v Bratislave. Slávnostnú atmosféru umocnila účasť čestnej stráže a vojenského dychového orchestra. Na podujatí sa zúčastnili predstavitelia diplomatického zboru, inštitúcií, krajskej komunity i širokej verejnosti.

V dňoch **23. - 30. mája** sa uskutočnil zájazd do Rumunska, Bulharska a Vojvodiny. V Rumunsku sme zavítali do Novej Huty a Gemelčičky, v Bulharsku sme navštívili slovenské obce Gorna Mitropolija, Podem, Brašljanica a Vojvodovo, kde sme si prezreli školy, kostoly, cintoríny a pamätníky venované predkom i padlým vojakom. Záver zájazdu patril Srbsku, kde účastníci navštívili Hložany a Kysáč. Súčasťou programu boli aj návštevy kultúrnych inštitúcií, výstav, sakrálnych pamiatok a etnografických expozícií.

Zájazd priniesol množstvo poznatkov o histórii a súčasnosti dolnozemskej Slovákov a zároveň posilnil kontakty medzi krajanmi a Slovákmi zo Slovenska. Viac sa dočítate v ďalšom čísle Fajauky.

Dňa **6. júna** sa uskutočnil spoločný výlet na hrad Devín pri príležitosti podujatia Rytieri na Devíne. Účastníci mali možnosť zažiť atmosféru stredoveku prostredníctvom rytierskych súbojov, historických vystúpení, dobových táborov a ukážok života z minulých storočí. Podujatie ponúklo zaujímavý pohľad na históriu jednej z najvýznamnejších slovenských pamiatok a prinieslo návštevníkom príjemné zážitky v jedinečnom prostredí hradu Devín.

Dňa **11. júna** sme navštívili Slovenské národné divadlo a pozreli si operu *Figarova svadba*. Figarova svadba rozpráva príbeh Figara a Zuzanky, ktorí sa krátko pred svadbou snažia prekaziť plány záletného grófa Almavivu, ktorý sa uchádza o Zuzankinu priazeň. V sérii komických situácií a nedorozumení sa usilujú ochrániť svoju lásku a zároveň pomôcť obnoviť vzťah medzi grófom a grófkou. Mozartova opera plná humoru, múdrosti a nádhernej hudby patrí dodnes k najobľúbenejším dielam svetového operného repertoáru.

Dňa **17. júna** sa konala prednáška v Mestskej knižnici na tému *Slováci a Maďari po druhej svetovej vojne - prečo došlo k presunom obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom*. Tému pripravil Jozef Schwarz. Prednáška priblížila historické okolnosti výmeny obyvateľstva, jej príčiny, priebeh a dôsledky pre životy tisícov ľudí na oboch stranách hranice. Účastníci získali cenné poznatky o jednej z významných kapitol povojnových dejín strednej Európy.

Akadémia mladých vedcov Dolnej zeme

Ked' sa mladí Dolnozemci stretnú pri vede a slovenčine

Bratislava sa na začiatku júna stala miestom výnimočného stretnutia žiakov slovenských stredných škôl na Dolnej zemi. Prvý ročník Akadémie mladých vedcov Dolnej zeme otvoril svoje brány na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a spojil mladých ľudí z Maďarska, Srbska a Rumunska pod spoločnou témou „Život a smrť bunky“.

Za týmto jedinečným podujatím stojí Združenie spolkov dolnozemskej Slovákov pod záštitou Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky. Už samotná myšlienka akadémie nesie v sebe niečo vzácne – podporiť mladých Slovákov žijúcich za hranicami, rozvíjať ich talent a zároveň upevňovať pocit spolupatričnosti k slovenskému národu.

Slávnostné otvorenie Akadémie mladých vedcov Dolnej zeme sa konalo dňa 1. júna. Predstavitelia

akademického života, štátnych inštitúcií i dolnozemskej spolkov privítali študentov, ktorí prišli z Békešskej Čaby, Budapešti, Báčskeho Petrovca, Nového Sadu, Nadlaku či Bodonoša. Dohromady sa zúčastnilo 14 študentov a 7 sprevádzajúcich učiteľov.

Počas celého týždňa sa mladí účastníci ponorili do sveta modernej biomedicíny. Pod vedením odborníkov z Ústavu lekárskej chémie, biochémie a klinickej biochémie skúmali poškodenie DNA, bunkový cyklus, či analýzu proteínov. V laboratóriách si vyskúšali prácu, ktorú poznajú profesionálni vedci, a možno práve tu sa v niektorých z nich zrodila budúca vedecká cesta.

Súčasťou programu boli návštevy Centra pre nukleárne a urýchľovačové technológie, Simulačného centra Lekárskej fakulty UK či stretnutia so Spolkom medikov. Nezabudlo sa

ani na duševnú pohodu a vnútornú rovnováhu mladých ľudí, ktorým bol venovaný osobitný workshop.

Vo štvrtok sa účastníci vybrali na výlet do Nových Zámkov, kde sa zúčastnili podujatia „Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko“.

Záverečná konferencia sa konala 5. júna na Lekárskej fakulte UK, na ktorej študenti prezentovali výsledky svojej výskumnej práce. Možno práve tieto okamihy budú začiatkom novej tradície, ktorá bude mladých dolnozemskej Slovákov každoročne spájať s vysokoškolským prostredím na Slovensku.

Akadémia mladých vedcov Dolnej zeme tak nepriniesla iba odborný program. Priniesla aj posolstvo — že Dolná zem stále žije vo svojich mladých ľuďoch, v ich slovenčine, v ich túžbe poznávať svet a zároveň nezabúdať, odkiaľ pochádzajú.

- Katka -

Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium, Békešská Čaba

Tímea Gérus, Zsolt Kovács a Róbert Galát sprevádzajúci učiteľ.

Téma práce: *Identifikácia oxidačného stresu v CNS v diabetickom animálnom modeli*, školiteľky Mgr. Nikoleta Gúghová, Mgr. Patrícia Guspanová.

Téma práce: *Zlatom proti rakovine*, školiteľka Mgr. Tatiana Štrbová.

Materská škola, základná škola, gymnázium a internát s vyučovacím jazykom slovenským Budapešť Péter Tauber Motika, Vsevolod Voit a Monika Szabova a Anita Holá sprevádzajúce učiteľky.

Gymnázium Mihajla Pupina Kovačica Aňa Košut, Iva Marko a Marina Žjak sprevádzajúca učiteľka.

Teoretické lýceum J. G. Tajovského v Nadlaku-Unc Matteo Adrian, Tutuianu Fabian Benjamin a Abraham Marek sprevádzajúci učiteľ.

Téma práce: *Keď med' útočí na DNA-Genotoxický účinok meďnatých komplexov*, školiteľka: Ing. Katarína Koňariková, PhD.

Téma práce: *Detekcia SA-Beta galaktozidázy v senescentných bunkách*, školiteľka Mgr. Mária Janubová, PhD.

Téma práce: *Je chemoterapia selektívna?* školiteľka Mgr. Soňa Tkačiková.

Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom v Báčskom Petrovci Dávid Andrášik, Andrej Jozef Javorník a Tatiana Topolska sprevádzajúca učiteľka.

Stredná zdravotnícka škola Nový Sad Klara Keravica Ivona Stvorec a Stanislava Niković sprevádzajúca učiteľka.

Teoretické lýceum J. Kozáčka Bodonoš Natalia-Iozefina Iancsiszti, Vaneska Marecsek a Ana-Renata Mlinarsik sprevádzajúca učiteľka.

Téma: *Biochemické markery oxidačného stresu pod lupou*, školiteľka

RNDr. Zuzana Paduchová, PhD.

Pitvaroš

Príchod prvých osadníkov na Pitvarošskú pustatinu v roku 1816.

Pitvaroš je obec v Maďarsku v blízkosti rumunských hraníc. Rozprestiera sa na ploche 1 314 ha a má približne 1 200 obyvateľov. Obec je známa predovšetkým svojou niekdajšou početnou slovenskou komunitou a patrí k významným centráм dolnozemských Slovákov.

Pitvaroš oslavuje

Súčasťou našich národných dejín sú aj dejiny Slovákov žijúcich mimo územia Slovenska. Tvorili ich aj tí Slováci, ktorí sa usadili na Dolnej zemi, v dnešnom Srbsku, Maďarsku a Rumunsku. Z domova ich v 18. storočí vyhnala bieda, neúnosné poddanské povinnosti, náboženská nesloboda, ale aj možnosť usadiť sa na územiach vyplienených po tureckých nájazdoch. Jednou z takto vzniknutých usadlostí bola aj obec Pitvaroš na juhovýchode Maďarska (Csongrádska župa). 1. marca 2026 uplynulo 210 rokov od príchodu prvých osadníkov na Pitvarošskú pustatinu v roku 1816. V tento deň prichádza na pustatinu 175 slovenských rodín z neďalekého Nadlaku s cieľom obrobiť kus spustnutej zeme. Práve tento významný deň môžeme považovať za počiatok vzniku súčasného Pitvaroša.

210 rokov od príchodu Slovákov na Pitvarošskú pustatinu

Táto malá, pôvodne čisto slovenská a evanjelická obec ležiaca medzi Slovenským Komlóšom (maď. Tótkomlósom) a Nadlakom, prešla za dve storočia pomerne búrlivým vývojom. Obec s takmer dokonalým pravouhlým pôdorysom založili nadlackí želiari. Neskôr sa sem prisťahovali obyvatelia zo Slovenského Komlóša, ale aj z viacerých hornouhorských slovenských stolíc, najmä Gemerskej, Novohradskej, Zvolenskej a iných. Aj napriek nepriazni doby si obec dlho zachovala svoj slovenský charakter. Dlhotrvajúce neúnosné sociálne a národnostné podmienky však viedli

k tomu, že sa väčšina jej obyvateľov presídlila na Slovensko, pričom úplne prvý transport presídlencov v rámci výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom, bol v apríli 1947 práve z Pitvaroša. Na Slovensku sa pôvodne usídlili v obciach Senec, Sládkovičovo, Veľké Úľany, Reca, Malá Mača a Veľká Mača.

V týždenníku Sloboda, v roku 1947, vyšiel článok, ktorý veľmi výstižne charakterizuje vybrané dolnozemské obce a medzi nimi i Pitvaroš. Z uvedeného článku citujeme: „Pred dvesto rokmi, pre nepravý osud, opustili synovia vtedy rodnú vlasť. Najviac z nich prichodilo na Dolnú

zem. Zopli ruky a oddali sa dielu. Na zarastených pustatinách, zamokrených močariskami začali sa dvíhať domy a pestovať obilniny. Takto povstala metropola dolnozemských Slovákov – Békešská Čaba, tirpácka Nyiregyháza, tešedíkovský Szarvaš, povedomý Komlóš a detviarsky Pitvaroš. S takou istou usilovnosťou sa vytvorili všetky väčšie a menšie dolnozemské osady. Azda niet ani jedinej slovenskej obce po celom Maďarsku, kde by sa boli tak hrdinsky bili za svoje práva ako práve Pitvarošania.

**Poloha obce Pitvaroš v regióne
(autorka kresby Alena
Kadlečíková, 2007)**

Počiatky osídlenia a tzv. „prvý Pitvaroš“

V priestoroch, kde sa dnes rozprestiera pitvarošský chotár i samotná obec, žil človek už v treťom tisícročí pred našim letopočtom, čiže v mladšej dobe kamennej (neolit – trval od cca 8000 až 2900 rokov pred n. l.). V roku 1925, známy maďarský spisovateľ a vtedajší riaditeľ segedínskeho múzea Ferenc Móra robil v pitvarošskom chotári archeologické vykopávky. V priestoroch na kopci smerom na Ambrózu (maď. Ambrózfalva) objavil cintorín so 43 hrobmi. Vykopávky boli realizované v súvislosti so stavbou kamennej cesty z Pitvaroša smerom na Slovenský Komlós. V každom hrobe bol uložený nebožtík v skrčenej polohe a vedľa neho sa nachádzali kamenné nádoby s kosťami ošúpaných a hydiny. Z uvedeného vyplýva, že lokalita bola už v tomto období osídlená.

Celé územie, na ktorom ležia terajšie obce Pitvaros, Csanádalbetti a Ambrózfalva so

svojimi chotármi sa oddávna volalo Pitvarošská pustatina. Pustatina patrila do kráľovského vlastníctva. Samuel Borovský (1860-1912) vo svojom diele Dejiny Čanádskej stolice do roku 1715 uvádza, že v roku 1470 sa v spise krajinského listového úradu stretávame so šľachtickým menom Korláth, ktorá tu mala pravdepodobne šľachtickú kúriu, a preto používala predmenie Pitvaroš. Z tohto sa dá usudzovať, že obec s názvom Pitvaroš a rovnomenná pustatina v tomto období už existovali. Ako však tzv. „prvý Pitvaroš“ vyzeral a aký bol, sa už z archívnych dokumentov nedozvieme.

Pitvarošan Ján Hronec (1873-1965) vo svojom rukopise píše o tzv. „prvom Pitvaroši“ nasledovne: „Meno Pitvaroš, od koho pochodí, skade a po čom, to sa nevie. Písali už viacerí pisatelia, ale každý len s tým skončil, že meno Pitvaroš skade pochodí to sa nevie. Toľko je isté, že Pitvaroš bola jedna veľká pustatina a menovala sa aj komorská. Jestu poznámka, že Pitvaroš dedina bola predtým dávnejšie, lebo stopa jestu od terajšej dediny dva kilometre na západ a medzi sever. Tam aj teraz keď roľník orie vyoráva všelijaké

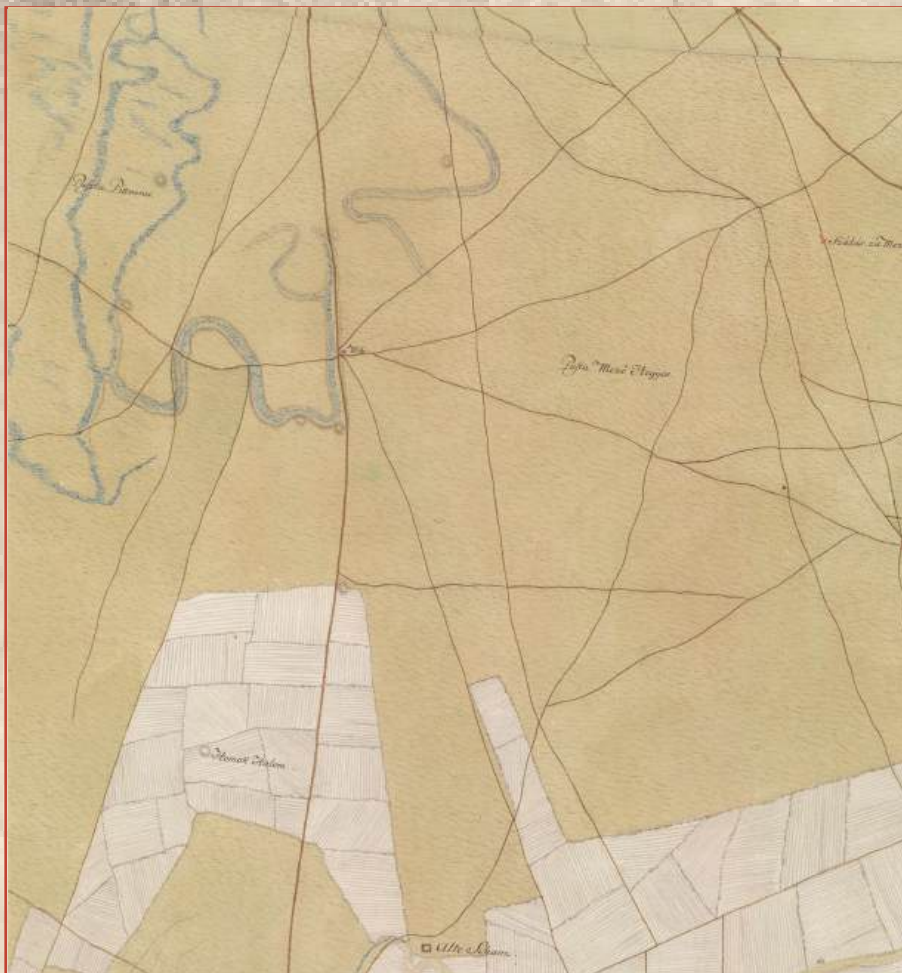
pozostatky: tehly, hrnce a tomu podobné veci. Ako sa povrávalo, že prvá dedina tam bola, že tam bývali Maďari, ale kedy sa zakladala, skade sa prisťahovali tí Maďari a kedy sa stade rozišli, len stopa jestu, že tam bola dedina, ale v kerom roku sa rozišli s toho istvo ninto. Tento prvý Pitvaroš, o kerom sa píše, mohol byť zničený, keď Turci pustošili, lebo stopa jestu, že tu boli Turci, tam bydleli. Ni d'aleko od Pitvaroša v makovskom chotáre ešte vždy stojí kostolisko, tam bol turecký kostol, ešte stoja múry a to makovčania ochraňujú, od Pitvaroša asi 5-6 km. Tak je istejšie, že prvý Pitvaroš Turci zničili a to mohla byť najstaršia dedina tu, lebo Mezőhegyes je zakladaný v roku 1421 ale aj ten je už z Pitvarošskej pustatiny vymeraný. Tak prvý Pitvaroš mohol byť zakladaný ešte pred Mezőhegyesom, teda pred rokom 1421.“

Z archívnych záznamov sa dozvedáme, že po tureckých výpadoch v roku 1596 obec úplne zanikla a zostala len pustatina, v mapách označená pod názvom „Pusztá Pittvaros“.

A čo zostalo po Turkoch na Pitvaroši dodnes? Možno sa zdá, že nič, ale medzi Pitvarošanmi stále koluje

**Kolorovaná pohľadnica Pitvaroša s evanjelickou farou a kostolom.
Uprostred je pamätník obetiam prvej svetovej vojny.
Poslané poštou v roku 1931.**

Pitvarošská pustatina v prvom vojenskom mapovaní Uhorska z roku (1763-1787)

povešť o Rakšányich jame. Severne od pitvaroškého mlyna sa nachádza tzv. „Rakšányich jama“. Jama má priemer približne 50 metrov a hĺbku 1 a pol metra. Jej vznik je spájaný s ťažbou hlíny na dom prvého pitvaroškého učiteľa z Nadlaku, levitu a notára Imricha Rakšányiho. Spájala sa s ňou povera, ktorú poznali mnohí Pitvarošania: „Kto viackrát obehne dookola jamu a položí si hlavu uchem k zemi bude počuť zvony zvoníť, ktoré vraj ukryli obyvatelia prvého osídlenia tohto územia pred Turkami“. K povesti možno len dodať, že s počtom obehov okolo jazera sa zvyšovala i frekvencia úderov srdca a pri priložení si ucha na zem, každý počul silný tlkot svojho srdca.

Príchod Slovákov na pustatinu a založenie tzv. „druhého Pitvaroša“

Možnosť osídliť vyprahnuté a nehostinné oblasti v južnej časti Karpatskej kotliny sa naskytla po ústupe tureckých vojsk na začiatku 18. storočia. Táto oblasť, ležiaca na území dnešného Maďarska, Rumunska, Srbska a čiastočne Chorvátska, dostala názov Dolná zem a o jej znovuosídlenie mala veľký záujem kráľovská komora (Kráľovská komora – v užšom význame štátna pokladnica (erár) vo feudálnom Uhorsku, kde sa ako kráľovské komory označovali inštitúcie, ktoré vyberali kráľovské dane a dávky, spravovali sklady a mali na starosti výber príjmov z jednotlivých druhov kráľovského

regálu). Štát nemal žiadne výdavky spojené s udržiavaním spustnutého územia pustatín, ale napriek tomu chcel mať zisky. Preto pustatiny podarúval vybraným šľachticom a zemepánom za poukázané služby voči dynastií. V roku 1719 dostal Ján Juraj Harruckern od kráľa Karola III. spustošené komorské majetky v oblasti Békešskej a Čongrádskej župy, ktorý možnosť osídliť Dolnú zem, aj s požehnaním vrchnosti, využil. Na Dolnú zem sa začali sťahovať Slováci prakticky zo všetkých žúp, najviac však z tých, ktoré ležali na maďarsko-slovenskej národnostnej hranici, teda Novohradská, Hontianska a Gemerská. Veľké skupiny obyvateľstva však prichádzali aj zo severnejších, prevažne slovenských stolíc – Nitrianska, Zvolenská, Oravská, Liptovská a podobne. Prevažná väčšina z nich boli evanjelici, spočiatku hľadajúci pre svoju vieru slobodnejšie podmienky. Hoci sa medzi prisťahovalcami vyskytovali aj rímski katolíci, tí sa spolu s evanjelikmi v jednej komunite neusadzovali.

Najvýraznejšie však vyformovali tvár tejto časti Uhorska práve Slováci, ktorí založili aj prvé najstaršie osady – Békešskú Čabu v roku 1718 a Sarvaš v roku 1722. Tieto osady, neskôr mestá, patrili k najväčším mestám v Békešskej župe obývané Slovákmí. Pre vznik Pitvaroša, však najvýznamnejšiu úlohu zohrali dve obce Slovenský Komláš a Nadlak.

Slovenský Komláš, ležiaci na hranici Békešskej a Čongrádskej župy, vznikol v roku 1746 prevažne v procese takzvanej sekundárnej kolonizácie. Prvotne ho osídlili Slováci, dovtedy už žijúci na Dolnej zemi, pochádzajúci prevažne z Békešskej Čaby a Sarvaša. Počet obyvateľov Slovenského Komlóša sa rýchlo zvyšoval a v katastri obce bolo čoraz menej voľných pozemkov a pôdy na obrábanie, začal byť nedostatok. Preto sa bezzemkovia

obrátili na pécskanské miestodržiteľstvo, aby im dalo neďalekú Pitvarošskú pustatinu do užívania, aby tam mohli založiť obec. Žiadosť im zamietli, ale ako náhradnú lokalitu im bola ponúknutá pustatina na území dnešného Nadlaku. V roku 1800 oznamuje komora Komlovšanom, že Pitvarošskú pustatinu, ktorá je určená pre iné ciele, nemôžu dostať na založenie obce. Ak im to vyhovuje, nech sa usadia na Nadlackej pustatine, kde je dostatok opustenej pôdy. Komlóšski želiari nemali iné východisko, a tak sa v roku 1802 nahlásilo 200 rodín a pre nich vymerali pozemky pod domy a role a bola založená obec Nadlak. V Nadlaku sa usídlili Slováci pochádzajúci prevažne zo Slovenského Komlóša, Sarvaša a Békešskej Čaby, ako aj zo slovenských stolíc – Hont, Gemer – Malohont, Novohrad, Liptov a podobne. Počet obyvateľov prichádzajúcich do Nadlaku neustále narastal, a to najmä po hromadnom príchode obyvateľov zo zaniknutej Slovenskej Stámorey v Banáte, čo spôsobovalo, že množstvo voľných pozemkov a pôdy klesalo. Kráľovská komora teda vydala súhlas na obrábanie blízkej a nevyužívanej Pitvarošskej pustatiny. Pitvarošská pustatina, vzdialená od Nadlaku 15 km sa rozprestierala na 9919 uhorských jutroch (uhorské jutro bola stará plošná miera a predstavovala plochu, ktorú oráč stihne zorať za jeden deň (od rána do večera), 1 uhorské jutro = 4 315,5 m²).

Dňa 18. decembra 1815 tak podpisuje 175 nadlackých rodín zmluvu na 3133 uhorských jutár pustatiny. Kráľovská komora si pri prenajímaní Pitvarošskej pustatiny novým osadníkom stanovila podmienku, že na pustatine nesmú založiť obec. Nájomná zmluva znela na tretinové obrábanie (1/3 úrody sa odovzdávala komore). Každý

Vizualizácia pravdepodobnej podoby zemnice.
(autor: Michal Kožuch)

„tretinár“ bol zároveň povinný odpracovať panstvu 10 dní. S príchodom jari, v roku 1816 (1. marca 1816), začalo obrábať Pitvarošskú pustatinu 175 rodín podľa podmienok stanovených v nájomnej zmluve. Keďže pustatina bola od ich nadlackých obydli vzdialená až 15 km, obrábanie pôdy im robilo veľké starosti. Dochádzka a dovoz úrody z Nadlaku na pustatinu a z pustatiny do Nadlaku im zabralo veľa času. Vedelo to aj vedenie komory, a preto čoskoro súhlasilo s tým, aby si nájomcovia na pustatine postavili aj prvé obydlia – zemnice (vznik nového osídlenia, tzv. „druhý Pitvaroš“). Toto však spôsobilo nové problémy osadníkom. V Nadlaku mali domy a hospodárske budovy. Za domy, ktoré mali v Nadlaku, aj za dobytok museli platiť daň, ale zdaňovali ich aj v novej osade. Tento stav trval niekoľko rokov. Preto v roku 1826 podali sťažnosť proti predstavenstvu obce Nadlak. Na prešetrenie sťažnosti vymenovala župná kongregácia komisiu, ktorá vec vyšetrovala niekoľko rokov, avšak slúžny napriek tomu každoročne vyberal od nich daň. Medzitým ich kráľovská komora upozornila, že keď nájomná zmluva vyprší, musia si odpratať všetok hnuťelný majetok. Vtedy Pitvarošania znova požiadali

o pomoc župné orgány. Žiadali, aby mohli naďalej zostať na pustatine. Po nových rokovaníach Pitvarošanom zmluvu nakoniec predĺžili.

Ako však vyzeral tzv. „druhý Pitvaroš“? Opäť nám pomôžu vyjadrenia známych pitvarošských osobností.

Ján Hronec (1873-1965) vo svojom rukopise uvádza spomienky potomkov prvých osadníkov takto: „Druhý Pitvaroš dedinu zakladali od terajšej na západ, asi 1 km. Tam jamy kopali do zemi, to boli ich príbytky, lebo bolo ďaleko chodiť domov. Tak si tam robili príbytky aj pre statok a to bolo všetko v zemi, strechy nemali. Najviac nepríjemností boli so statkom, keď sa obecný býk vyslobodil, ten pobehal aj de ľudia bývali, takže sa aj prepadol na ľudí. Teraz je tam pasienok, enu čiastku už aj orú a stopa je, kde bol druhý Pitvaroš dedina aj ulice ako boli. Táto dedina dosť na veľkom priestore stála.“

Michal Brnuľa (maď. Bernula) (1919-2001) v publikácii Pitvarošská kronika, opisuje tzv. „druhý Pitvaroš“ slovami: „V čase osídlenia nájomníkov mala dedina len jednu ulicu. Osadníci stavali domy na miestach, ktoré si samy vybrali. Boli medzi nimi aj zemnice pokryté trstinou, koreňmi a raždím a

Údvözlet Pitvarosról.

Delelő gulya

Pasenie pitvarošských kráv na dobovej pohľadnici v prvej polovici 20. storočia

omietnuté blatom. Aj domky stavané nad zemou mali mimoriadne malé rozmery, všeobecne bývalo len jedno okienko. Vchodové dvere si robili sami. V izbách mávali stôl, niekoľko stoličiek a prične. Boli však aj také izby, kde sa spávalo na slame.“

Z opisov Pitvarošanov sa dozvedáme, že tzv. „druhý Pitvaroš“ bol tvorený prevažne zemnicami, ktoré boli usporiadané do jednej ulice. Presná podoba zemníc a usporiadanie domov sa však nedochovalo na žiadnom nákrese alebo v mape. Môžeme sa teda len domnievať ako asi mohli vyzeráť, resp. ako boli rozmiestnené. Pri spracovaní vizuálnej podoby zemníc som vychádzal z podôb zemníc uvedených v maďarskej literatúre (maď. putriház /veremház) aké som našiel na internete a prispôbil som ich opisom, ktorý uvádzajú vo svojich rukopisoch uvedení Pitvarošania.

Pitvarošania na prenajatej pôde

hospodárili trojpoľným spôsobom. Ornú pôdu delili na tri časti. V jednej časti pestovali oziminy, v druhej jariny a tretia časť ležala úhorom. Komora si vyhradila, že v každom roku treba držať čierny úhor, na ten sa bez povolenia nesmelo siať. V poslednom roku nájomnej zmluvy sa však musel zorať. Komora si v zmluve vymienila aj spôsob využitia prenajatej pôdy. Podľa toho Pitvarošania pestovali najmä pšenicu, jačmeň, ovos a kukuricu. Pre svoju potrebu pestovali aj konope, ktoré spracovávali a robili z neho priadzu, ktorú potom v zimných mesiacoch ženy a dievčatá spracovávali na domácich krosnách, tkali obrusy, prestieradlá, vrecia, prikrývky. Z hrubých konopí robili povrazy.

Pestovanie obilia na pustatine však nebolo pre osadníkov hospodárne. Trhy na predaj obilia boli ďaleko od osady a zároveň dopraviť ho na predaj na dlhšiu vzdialenosť a po daždi ťažko priechodných cestách

bol v tej dobe veľký problém. Peniaze pre každodennú potrebu rodín sa snažili Pitvarošania nadobudnúť chovom dobytká. Dobytko mohli dohnať na vlastných nohách aj na vzdialenejšie trhy. Na pasenie dobytká si každoročne najímali pastierov. Zvieratá určené na predaj speňažovali na trhoch na Slovenskom Komlóši, Mezőhegyesi a v Nadlaku. Chodili však aj na péckanské, aradské a temešvárske jarmoky, aby za svoje zvieratá dostali viac peňazí. Iné zdroje príjmov nemali. Počet obyvateľov novozaloženej osady rýchlo narastal a v roku 1830 vzrástol na 1280 obyvateľov.

Bez písomného povolenia komory nesmeli stavať na ornej pôde, na lúkach ani na pasienkoch. V záhradách a na uliciach mohli sadiť stromy, ale po skončení nájmu museli ešte aj kríčky s koreňmi vytrhať. Príbytky, hospodárske stavby, ohrady tiež museli zbúrať, studne zakopať a zem zarovnať.

„Tretí Pitvaroš“ v druhom vojenskom mapovaní Uhorska (1806-1869)

Nájomná zmluva zároveň určila, že osadníci počas platnosti nájmu nesmú predať svoje domy v Nadlaku, ale ani svoje príbytky v osade. Pitvarošania sa však neuspokojili so stavom, aby platili daň za dve miesta. Preto v roku 1835 požiadali o oddelenie osady Pitvaroš od Nadlaku. Vec prerokovali na aj župnom zhromaždení. Po dlhých prieťahoch na zasadnutí župnej rady 21. júna 1835 oznámili, že osadu oddeľujú od mestečka Nadlak a vzniká tak samostatná obec Pitvaroš. V tom

čase mala obec takmer 1500 obyvateľov a 260 domov. V rokoch 1840 až 1842 sa vykonala na Pitvaroši úprava pozemkov, v dôsledku ktorej vytýčili v obci nové ulice. Miesto starej osady zrovnali, zorali a neskôr ponechali ako pastvisko. Nová obec s novo vymieranými rovnými ulicami mala pravidelný rastrový tvar a postupným pridávaním nových ulíc sa dostala do podoby v akej poznáme Pitvaroš dnes – tzv. „tretí Pitvaroš“.

Pár slov na záver

Pitvarošania sa nebáli bojovať za svoje práva a neúnavne presadzovať svoje požiadavky na všetkých dostupných inštitúciách, vrátane kráľa, ale často museli znášať neblahé následky, ktoré ich nútili ešte viac sa primknúť svojimi mozolnatými rukami k pôde, a o to viac svojou pracovitosťou zabezpečiť svoje prežitie. Palugyai János v období rokov 1862 -1863 napísal o Pitvarošanoch, že: „pracovitosť, sporivosť, dobré mravy, skromná oddanosť osudu sú ich vzácnymi vlastnosťami.“ Na inom mieste hovorí o Pitvarošanoch, že „natolko sú zaujatí pracovnými povinnosťami, že nemajú kedy robiť zlé.“ Práve v tomto období začal formovať ich charakter poznačený pracovitosťou i odhodlaním biť sa za svoje práva. Osud neskôr, v 20. storočí, priniesol Pitvarošanom ďalšie rany v podobe násilného pomaďarčovania, prenasledovania, hospodárskej krízy, dvoch svetových vojen, núteného vyhnania z obce a hrozba genocídy počas vojny a v roku 1947 i presídlenia. Pre svoje odhodlanie a hrdinskosť neustále zápasíť so svojim osudom, znášať príkoria a opäť sa postaviť na nohy a nevzdávať sa nazvali Pitvaroš v týždenníku Slododa v roku 1947 „detvianskym“.

- Mgr. Michal Kožuch, PhD. -

Použitá zdroje:

BERNULA, Michal: Pitvarošská kronika / Pitvarosikronika (Subjektívne kapitoly k dejinám Slovákov v Uhorsku a Maďarsku). Horpács: Mikszáth Kiadó, 1996. – 142 s. – ISBN 963 9126 27 6.
KOŽUCH, Michal – MAJO, Juraj (zost.): Pitvaroš a Pitvarošania. Pitvaroš: Slovenská samospráva Pitvaroš, 2008. – 441 s.
vlastný výskum autora
www.pitvaros.sk
Zdroj mapových výrezov z vojenských mapovaní Uhorska: Josephinische Landesaufnahme B IX a 527 Coll: XXI. Section. 29.
Osterreichisches Staatsarchiv 2014
Arcanum Adatbazis Kft, 2014
Franzische Landesaufnahme B IX a 530 Section №61. Colonne №XXXIX.
Osterreichisches Staatsarchiv 2014
Arcanum Adatbazis Kft, 2014

Bajša

Takmer zabudnutá, no (zrejme) prvá Slováckmi osídlená dedina vo Vojvodine 2. časť

Tradičná architektúra

Tradičná architektúra v Bajši predstavuje významnú súčasť kultúrneho dedičstva, pričom jej podoba je výsledkom dlhodobého vývoja v multietnickom prostredí. Špecifikom Bajše je práve prepojenie slovenských, maďarských a srbských stavebných tradícií, ktoré sa tu počas viac ako troch storočí vzájomne ovplyvňovali. Slovenský prvok však zohráva kľúčovú úlohu najmä v usporiadaní domov, v typológii stavieb a v niektorých výrazných dekoratívnych prvkoch, ktoré dodnes formujú charakter obce.

Slovenskí prisťahovalci si priniesli vlastné stavebné skúsenosti, no museli sa prispôbiť podmienkam Dolnej zeme – nedostatku dreva a dostatku hlíny. Výsledkom bola architektúra založená na hlinených konštrukciách. Najstaršie domy boli budované z nabíjanej hlíny alebo z prútia omazaného blatom, čo predstavovalo jednoduché, ale funkčné riešenie. Tento spôsob výstavby pretrval v Bajši až do polovice 20. storočia, čo svedčí o jeho životaschopnosti.

Pre slovenskú architektúru v Bajši je charakteristický najmä trojpriestorový dom s lineárnym pôdorysom, ktorý pozostával z izby, pitvora a komory. Tento typ domu bol rozšírený medzi dolnozemskými Slováckmi a v Bajši predstavoval základnú formu bývania. Postupne sa rozširoval na viacpriestorové domy, pričom vznikali tzv. „čisté izby“ určené na slávnostné príležitosti. Typickým prvkom bol aj gánok – krytá veranda, ktorá plnila praktickú aj spoločenskú funkciu a bola jedným z najvýraznejších znakov dolnozemskej architektúry.

Osobitosťou Bajše, ktorá ju odlišuje od mnohých iných slovenských obcí

Kombinovanie stavebných materiálov – nabíjané múry, surová a pálená tehla na dome na Ukurskej ulici (Kurpaš 2024)

na Dolnej zemi, je nepravidelná zástavba. Kým väčšina slovenských dedín v regióne má pravidelnú ulično-radovú štruktúru, Bajša si zachovala voľnejšie usporiadanie ovplyvnené starším osídlením a prírodnými podmienkami, najmä potokom Krivaja a polohou na riečnej terase. Historické jadro sa vytvorilo v okolí kúrie šľachtickej rodiny Zakovcov z roku 1751 a troch kostolov – katolíckeho, pravoslávneho a evanjelického.

Jedným z najvýraznejších architektonických špecifik Bajše sú zdobené drevené štíty domov, ktoré sa v takejto podobe vyskytujú len ojedinele v rámci Vojvodiny. Tieto štíty, často s motívom slnečných lúčov alebo vejára, sú považované za typický prejav slovenskej stavebnej tradície. Symbolika slnka súvisí s predstavami ochrany, prosperity a života, pričom ornamentika sa opakovala aj na bránach či dverách. Zdobené štíty tak predstavujú nielen estetický prvok, ale aj nositeľa kultúrneho významu. Ich výnimočnosť spočíva tiež v tom, že sa zachovali aj na

mladších stavbách, čo poukazuje na kontinuitu tradície.

Farebnosť domov v Bajši taktiež odráža etnické vplyvy, slovenské domy sa vyznačovali najmä bielou alebo bledomodrou farbou, často doplnenou modrými dekoratívnymi prvkami. Táto farebnosť bola typická pre aj pre iné slovenské prostredia na Dolnej zemi a mala nielen estetickú, ale aj praktickú funkciu – chránila domy pred prehrievaním.

Do Bajše prenikali aj vplyvy mestských centier, najmä Báčskej Topole, čo urýchlilo prechod od tradičných materiálov k modernejším, ako bola pálená tehla či betón. Špecifickým prvkom miestnej architektúry bola aj tehelná v lokalite Vinohrady, ktorá fungovala od konca 19. storočia. Vyrábala tehly zo žltej sprašovej hlíny, čím ovplyvnila farebnosť aj kvalitu stavieb v dedine. Postupne sa tak kombinovali tradičné techniky s novšími materiálmi, čo je typické pre prechodné obdobie medzi tradičným a moderným stavitelstvom.

Súčasťou slovenského architektonického dedičstva v Bajši

boli aj hospodárske dvory, ktoré mali presne usporiadanú štruktúru. Pozostávali z predného dvora s obytným domom, zadného dvora s hospodárskymi objektmi a záhrady. Tento model odrážal tradičný spôsob života založený na poľnohospodárstve a sebestačnosti. Typickými objektmi boli letné kuchyne, chlievy, maštale či sušiarne na kukuricu (čardáky), ktoré sú dodnes charakteristickým prvkom dolnozemskej krajiny.

V priebehu 20. storočia dochádzalo k postupnej transformácii architektúry. Industrializácia, kolektivizácia a blízkosť miest spôsobili ústup tradičných stavebných techník a materiálov. Hospodárske objekty menili svoju funkciu a mnohé prvky tradičného života zanikli. Napriek tomu si Bajša zachovala množstvo autentických prvkov, ktoré dokumentujú slovenskú stavebnú tradíciu.

Kontakty obyvateľov Bajše s okolitým svetom a zahraničím.

Medzilokálne kontakty obyvateľov Bajše majú v rámci slovenských komunít vo Vojvodine špecifický charakter, ktorý je podmienený geografickou polohou, historickým vývojom aj multietnickým prostredím. Bajša leží na severnom okraji Báčky, v blízkosti hranice s Maďarskom, čo ju robí najsevernejšie položenou slovenskou lokalitou v Srbsku. Táto poloha spolu s relatívnou vzdialenosťou od hlavných centier slovenského života, ako sú Báčsky Petrovec, Kulpín či Kysáč (cca 45 – 60 km), výrazne ovplyvnila intenzitu a charakter kontaktov s inými slovenskými komunitami.

Na rozdiel od iných dolnozemskej slovenských osád, Bajša nebola významným východiskom ďalšej kolonizácie a nevytvorila silnú sieť príbuzenských a komunitných väzieb smerujúcich do iných regiónov. To spôsobilo, že medzilokálne kontakty tu nemajú takú intenzitu ani pravidelnosť ako napríklad v prípade obcí v okolí Báčskeho Petrovca či v Banáte. Slovenská komunita v Bajši sa skôr integrovala do lokálneho

Klemanova chýža - dom z roku 1902, murovaný štít zdobený v barokovom štýle (Kurpaš 2024)

multietnického prostredia, než aby si udržiavala silné nadlokálne väzby založené na etnickom princípe.

Významným faktorom je aj multietnický charakter obce, kde Slováci žijú spolu s Maďarmi a Srbmi už niekoľko storočí. Tento dlhodobý kontakt viedol k silnej akulturácii a oslabeniu etnicky definovaných vzťahov. V každodennej komunikácii prevláda maďarčina a srbčina, pričom slovenčina sa používa len obmedzene, najmä medzi staršou generáciou, prípadne počas národnostne organizovaných podujatí. Medzilokálne kontakty sa preto neorganizujú primárne na slovenskom etnickom základe, ale skôr na základe rodinných, pracovných či susedských väzieb, ktoré väčšinou prekračujú etnické hranice.

Kontakty s inými slovenskými komunitami vo Vojvodine existujú, no sú skôr príležitostné a viažu sa najmä na kultúrne alebo spoločenské podujatia. Bajšania sa zúčastňujú napríklad na Slovenských

národných slávnostiach v Báčskom Petrovci, folklórnych festivaloch v Hložanoch či Kysáči, alebo navštevujú divadelné podujatia v Pivnici. Významné sú aj tradičné podujatia priamo v Bajši, napríklad Priadky, na ktorých sa stretávajú účastníci z iných slovenských obcí. Tieto kontakty však nemajú pravidelný charakter a často závisia od individuálnej iniciatívy alebo konkrétnych pozvaní.

Osobitnú úlohu zohrávajú cirkevné kontakty, hoci aj tie sú v Bajši menej intenzívne než v iných slovenských lokalitách. Evanjelický cirkevný zbor, ktorý je hlavným nositeľom slovenskej identity, udržiava len obmedzené vzťahy s inými zbormi vo Vojvodine. Návštevy sa uskutočňujú sporadicky a zväčša v menšom počte účastníkov. Aj samotný cirkevný život má v Bajši špecifickú podobu – bohoslužby sa konajú prevažne v maďarskom jazyku a slovenské služby sú len príležitostné, čo odráža jazykovú a kultúrnu transformáciu komunity.

Interiér slovenského etnodomu (Kurpaš 2024)

Dôležitou formou medzilokálnych kontaktov sú rodinné väzby, ktoré presahujú hranice obce aj štátu. Sobáše často spájajú Bajšu s okolitými obcami a mestami, ako sú Báčska Topoľa, Senta či Nový Sad, ale aj s ďalšími slovenskými lokalitami vo Vojvodine. Tieto kontakty sú však multietnické a nekoncentrujú sa výlučne na slovenské prostredie. Podobne aj návštevy pri príležitosti sviatkov, pohrebov alebo Pamiatky zosnulých vytvárajú sieť kontaktov, ktorá je založená skôr na príbuzenstve než na etnickej príslušnosti.

Ekonomické kontakty smerujú predovšetkým do najbližších centier, najmä do Báčskej Topole. Obyvatelia Bajše tam dochádzajú za prácou, službami či na trhy a jarmoky, ktoré predstavujú dôležité miesta stretávania. Tradičné trhovnícke aktivity, ktoré boli v minulosti rozšírené aj medzi slovenskými komunitami, však v Bajši nemajú výraznejší rozmer a sú skôr lokálneho charakteru. V porovnaní s oblasťami bližšími k veľkým mestám, ako sú Belehrad či Nový Sad, je rozsah týchto kontaktov obmedzenejší.

Významnú úlohu v minulosti zohrávali aj remeslá a hospodárske aktivity, ktoré vytvárali prirodzené kontakty s okolitými obcami. Bajša mala vlastných remeselníkov a

výrobcov, ktorí zabezpečovali potreby miestneho obyvateľstva, a preto nebola odkázaná na intenzívnu výmenu s inými slovenskými komunitami. Tento faktor prispel k relatívnej uzavretosti lokálneho prostredia.

Špecifickým znakom Bajše je teda skôr slabšia intenzita medzilokálnych kontaktov na etnickom princípe a ich nahrádzanie širšími multietnickými väzbami. Slovenská identita sa tu neudržiava prostredníctvom silných nadlokálnych sietí, ale skôr v rámci lokálneho prostredia, kde sa prelína s maďarskými a srbskými prvkami. Tento proces vedie k postupnej transformácii identity smerom k multietnickému charakteru, v ktorom sa vedomie slovenského pôvodu zachováva skôr individuálne než kolektívne. Medzilokálne kontakty v Bajši tak odrážajú jej jedinečné postavenie medzi slovenskými komunitami na Dolnej zemi. Nie sú založené na intenzívnej etnickej súdržnosti, ale na kombinácii geografických, sociálnych a kultúrnych faktorov, ktoré vytvárajú špecifickú formu lokálnej aj nadlokálnej komunikácie.

Kontakty Bajšanov so zahraničím sú v súčasnosti pomerne rozptýlené a nesystematické. Najintenzívnejšie sú väzby na Maďarsko, ktoré sú podmienené jazykovou blízkosťou a praktickými výhodami, ako je

napríklad dvojité občianstvo. Kontakty so Slovenskom sú skôr sporadické a väčšinou sprostredkované cez štátnu správu okresu Báčska Topoľa alebo jednotlivé spolky. Chýba tu systematická a dlhodobá spolupráca, aká je typická pre iné slovenské komunity vo Vojvodine (dlhodobé družby, partnerstvá, výmenné návštevy).

Individuálne a rodinné kontakty smerujú najmä do západnej Európy (Nemecko, Rakúsko, Dánsko, Nórsko), kde Bajšania pracujú alebo žijú. Tieto kontakty však neprispievajú k posilňovaniu slovenskej identity, skôr naopak – vedú k jej postupnému oslabovaniu, najmä v ďalších generáciách. Budovanie silnejších kontaktov tak predstavujú jednu z hlavných výziev do budúcnosti.

Spolková činnosť a kontakty so zahraničím.

Organizovaná a inštitucionálna kultúra v Bajši má svoje korene už v prvej tretine 20. storočia, no v porovnaní s inými slovenskými lokalitami vo Vojvodine sa vyznačuje slabšou kontinuitou a menšou mierou systematickej spolkovosti. Kultúrny život sa síce rozvíjal, najmä v oblasti divadla a spoločenských podujatí, no absentovali tu typické slovenské inštitúcie, ako čítacie spolky či hospodárske združenia. Táto skutočnosť významne ovplyvnila aj neskorší vývoj kultúrnych aktivít a ich organizovanosť.

Najstaršie organizované aktivity predstavovali divadelné predstavenia, ktoré sa v Bajši uvádzali už od roku 1920 v slovenskom aj maďarskom jazyku. Slovenské divadlo malo síce svoje miesto, no neudržalo si kontinuitu a postupne zanikalo. Posledné výraznejšie vystúpenie bolo zaznamenané v roku 1969. Podobne aj folklórna činnosť sa realizovala skôr príležitostne, najmä prostredníctvom školy alebo jednotlivcov, než ako stabilná spolková aktivita. Aj keď sa zachovali

spomienky na vystúpenia detí v krojoch či na zájazdy na Slovensko, nemožno hovoriť o dlhodobom fungujúcom slovenskom folklórnom súbore.

Výraznejšiu kontinuitu mali spoločenské zábavy, najmä tanečné podujatia, ktoré tvorili dôležitú súčasť kultúrneho života. Konali sa v krčmách alebo kultúrnom dome (kaštieli) a mali multietnický charakter. Hudobná produkcia bola prevažne maďarská, no zúčastňovali sa jej všetky skupiny obyvateľstva. Aj tu sa prejavuje charakter Bajše ako multikultúrneho prostredia, kde slovenský prvok existoval, ale nebol dominantný.

Kľúčovou inštitúciou pre zachovanie slovenskej identity je evanjelický a. v. cirkevný zbor. Ten má dlhú historickú tradíciu a dodnes predstavuje najvýznamnejšieho nositeľa slovenského kultúrneho a duchovného dedičstva (aj keď jeho etnoidentifikačná funkcia sa postupne stráca). Napriek relatívne stabilnému počtu členov je však zrejmé oslabovanie slovenského jazyka – bohoslužby v slovenčine sa konajú len raz mesačne a zúčastňuje sa ich malý počet veriacich. Cirkev zároveň plní aj sociálnu funkciu, napríklad prostredníctvom činnosti ženského oltárneho krúžku, ktorý organizuje charitatívne a komunitné aktivity.

Rímskokatolícka farnosť má väčší počet členov, no je prevažne maďarská. Slovenský prvok sa tu prejavuje najmä nepriamo, napríklad v priezviskách alebo v historickom pôvode veriacich. Jazykovo aj kultúrne však táto inštitúcia prispieva skôr k asimilačným procesom než k zachovaniu slovenskej identity.

Z hľadiska národnostne orientovanej spolkovej činnosti má význam Miestny odbor Matice slovenskej, založený v roku 1998. Jeho činnosť je však skôr príležitostná a závislá od iniciatívy jednotlivcov. Organizuje najmä výjazdy na podujatia v iných slovenských lokalitách vo Vojvodine a sporadicky aj na Slovensko. Podobný charakter má aj Slovenské kultúrne stredisko, ktoré sa snaží organizovať kultúrne podujatia a

Bajšanská rodina, pred 1. svetovou vojnou (archív slovenského etnodomu)

Bajšanská rodina, pred 1. svetovou vojnou
(archív slovenského etnodomu)

udržiavať slovenské povedomie, no jeho aktivity majú obmedzený dosah. Významnú úlohu zohrávajú aj multietnické združenia, ako napríklad Združenie Etno – spolok na ochranu tradičných remesiel. Tento spolok síce nie je výlučne slovenský, no aktívne prispieva k zachovaniu tradičnej kultúry vrátane slovenských prvkov. Spravuje etnodomy a organizuje workshopy, čím vytvára priestor pre uchovávanie a prezentáciu kultúrneho dedičstva. Podobne funguje aj Asociácia slovenských žien, ktorá združuje

ženy rôzneho veku a venuje sa najmä ručným prácam, prezentácii tradičných výrobkov a účasti na podujatiach doma aj v zahraničí. Jej činnosť patrí medzi najživšie formy udržiavania slovenskosti, najmä v oblasti tradičných remesiel a gastronómie.

Ostatné organizácie v Bajši, ako hasiči, poľovníci, vinári či športové kluby, fungujú prevažne na neetnickom princípe. Ich aktivity majú význam pre komunitný život, no len minimálne prispievajú k zachovaniu slovenskej identity. Aj

keď niektoré z nich udržiavajú kontakty so Slovenskom, ide skôr o praktické alebo spoločenské väzby než o systematickú kultúrnu spoluprácu.

Ludové piesne Slovákov v Bajši.

Výskum ľudových piesní v roku 2024 preukázal, že piesňová tradícia Slovákov v Bajši je dnes už len zlomkovito zachovaná a má výrazne reliktný charakter. Tento stav súvisí najmä s nízkym počtom slovenského obyvateľstva, dlhodobou absenciou organizovaného kultúrneho života a silným vplyvom multietnického prostredia, v ktorom dominujú Maďari. Postupná asimilácia sa výrazne prejavila aj v oblasti tradičného spevu – piesne sa prestali prirodzene odovzdávať a dnes prežívajú už len v pamäti najstaršej generácie.

Zaznamenaných bolo 48 piesňových jednotiek, pričom väčšinu z nich interpretovali len traja speváci vyššieho veku. Mladšia generácia sa do spevu prakticky nezapája a často už ani neovláda slovenský jazyk v takej miere, aby mohla tradičné piesne reprodukovať. Samotný repertoár je preto skôr individuálny, než kolektívny a jeho zachovanie závisí od pamäti jednotlivcov.

Spevné príležitosti, ktoré v iných slovenských komunitách zohrávajú kľúčovú úlohu (najmä svadby či kalendárne obyčaje), sa v Bajši buď nezachovali, alebo mali už v minulosti len slabé zastúpenie. Obyvatelia si nepamätajú na svadobné ani obradové piesne, čo je v kontexte vojvodinských Slovákov výnimočné. Spev sa viazal skôr na neformálne situácie – prácu na poli, večerné stretnutia mládeňcov alebo rodinné prostredie. Aj tieto príležitosti však postupne zanikli. Významným faktorom bol historický vývoj, najmä obdobie maďarizácie, ktoré obmedzilo používanie slovenského jazyka a urýchlilo asimilačné procesy.

Z hľadiska hudobného vývoja v repertoári dominujú piesne novšej, harmonickej vrstvy, zatiaľ čo staršie formy sú zastúpené len okrajovo. To

"Prelo" - priadky z roku 2012, Súťaž v navliekaní popcornu
(www.bajsa.net)

naznačuje, že staršie vrstvy piesňovej kultúry sa stratili skôr, zatiaľ čo novšie piesne prežívali dlhšie, často aj v podobe školského alebo spoločenského spevu. Celkovo však ide o nevyvážený a redukovaný repertoár.

Žánrovo je piesňový materiál taktiež veľmi obmedzený. Úplne absentujú piesne kalendárneho cyklu (napr. vianočné koledy), čo je výrazný znak úpadku tradície. Najvýraznejšie sú zastúpené dve skupiny: piesne životného cyklu a lyrické piesne. V rámci prvej skupiny dominuje detský folklór – riekanky, zábavky a detské piesne. Tie sa zachovali najmä vďaka rodinnému prostrediu alebo škole a predstavujú najživšiu časť repertoáru.

Lyrické piesne, najmä ľúbostné, tvoria najpočetnejšiu skupinu. Tematicky sú však pomerne jednotvárne, často sa viažu na motívy lásky, záletov či medziľudských vzťahov. Okrem nich sa zachovali aj humoristické piesne, najmä pijanské, ktoré sa spievali pri neformálnych príležitostiach. Repertoár dopĺňajú aj piesne širšieho, celoslovenského rozšírenia, či dokonca umelé piesne, ktoré zľudovali.

Charakteristickým znakom piesňovej tradície v Bajši je fragmentárnosť. Speváci si často pamätajú len jednu alebo dve strofy, niekedy dokonca

len útržky textu. Vyskytujú sa aj prípady miešania veršov alebo neúplných piesňových štruktúr. To poukazuje na oslabené vedomie tradície a prerušenosť jej prirodzeného odovzdávania.

V porovnaní s inými slovenskými komunitami vo Vojvodine je situácia v Bajši výrazne kritickejšia. Kým inde sa piesňová tradícia udržiava aspoň v obmedzenej miere, tu ide už len o jej doznievanie. Dôležitým faktorom je aj jazyková asimilácia – slovenský jazyk sa používa nepravidelne, čo priamo ovplyvňuje aj schopnosť zachovať piesňový repertoár.

Piesňová tradícia Slovákov v Bajši sa nachádza v záverečnej fáze svojho vývoja. Prežíva už len v latentnej podobe, viazanej na pamäť jednotlivcov, bez širšieho spoločenského ukotvenia. Ak nedôjde k jej cieľavedomej revitalizácii, je pravdepodobné, že spolu s poslednými nositeľmi úplne zanikne. Bajša tak predstavuje príklad lokality, kde možno sledovať postupný zánik tradičnej piesňovej kultúry v podmienkach dlhodobej asimilácie.

- Boris Michalík -

Spracované podľa publikácie Michalík, B. – Čukan, J. (eds.): Bajša. Multikultúrne tradície Slovákov v Bácske. Bácsky Petrovec: Slovenský kultúrny klub, 2025, 318 s., ISBN 978-86-83042-02-9.

Spomíname na Betku Folťanovú

Tento rok nás opustila naša krajanka, bývalá členka Výboru a zaslúžilá členka Spolku Slovákov z Bulharska, Alžbeta Folťanová rod. Lavrovičová

Spomienka na našu milovanú Betku

S hlbokým zármutkom, ale s nekonečnou vďačnosťou v srdci spomíname na pani Alžbetu, „Betku“ Folťanovú, rodenú Lavrovičovú, ktorá nás nedávno náhle opustila.

Jej životný príbeh sa začal písať v bulharskej Gornej Mitropolii, odkiaľ si so sebou na Slovensko priniesla vzácny dar – nefalšovanú južanskú srdečnosť, pohostinnosť a obrovskú lásku k ľuďom. Pre náš Spolok zahraničných Slovákov bola od roku 2003 nepostrádateľným pilierom, pričom svoju precíznosť, ochotu a energiu dlhé roky odovzdávala ako naša svedomitá hospodárka.

Betka mala dar, pre ktorý si ju každý okamžite zamiloval – jej dvere boli vždy otvorené a stôl plný dobrôt. Mnohí z nás si ju budú navždy

pamätať s úsmevom na tvári a skvelou náladou. S láskou, s akou sa starala o svoje orchidey, sa s rovnakou nehou rozdávala pre svoju rodinu, priateľov aj našu komunitu. Bola hrdá na svojich predkov a s radosťou to rozhlasovala

celému svetu.

Aj keď minulý rok čelila zákernej diagnóze, bojovala s hlavou vztýčenou a do posledného dychu dodávala silu všetkým okolo seba. Hoci nám jej odchod zlomil srdcia, jej misia bola splnená – naučila nás smiať sa, hostiť priateľov a držať spolu. Drahá naša Betka, tvoja láska a energia tu s nami zostávajú v každej jednej spomienke. Odpočívaj v pokoji, teraz už opäť v objatí tvojho milovaného manžela Zdenka.

- rodina -

Posledné zbohom mojej milej Betke

Moja milá Betka, odišla si, ani sme sa nestihli rozlúčiť.

Ja na Teba nemôžem zabudnúť. Keď som prišla prvý raz do Spolku, aj do výboru, Ty si ma hneď oslovila, Ty si ma prvá privítala:

„Pod' si sadnúť sem, ku mne, tu budeš sedieť.“

Prebrali sme trochu naše súkromné problémy a starosti, Ty si ma vždy u upokojovala: „Ale vykašli sa na to, bude to dobré, to dopadne dobre“.

Aj keď to celkom nedopadlo podľa očakávania, vždy si mi dávala nádej a silu, aby som tie problémy zvládla.

Keď si však Ty mala starosti a problémy, stiahla si sa a nedokázala som Ti to adekvátne vrátiť.

Potom si odišla z výboru, nevedeli sme o sebe. Bojovala si so svojimi starosťami len sama.

Moje milé dievčatko, odpočívaj v pokoji. Ja na Teba nezabudnem!

- Dari -

Spomíname na Pavla Kolárika

PRÍBEH Jaroslava Moťovského
Za Paľkom Kolárikom

Život píše nekonečné množstvo príbehov. Každý má svoj začiatok, dej má svoju prítomnosť, alebo je svojím spôsobom uzatvorený. Vo veľa prípadoch aj skončený. Jeden z mnohých mojich príbehov bol uverejnený v Časopise Spolku Slovákov z Bulharska číslo 2, v júni 2021. Tento však bol prerušený, ale iba skončením pracovného pomeru vtedajšieho kolegu Paľka Kolárika koncom roka 2021. Neformálny kontakt pokračoval aj potom, v súkromí.

Vrátim sa však ešte do viac ako dvojročného spoločného pracovného prostredia.

Pali, ako som ho oslovoval, bol človek prirodzene komunikatívny. Dalo sa s ním debatovať o mnohých témach. Najmä v čase nočných služieb, alebo vo víkendových či sviatočných službách. Keďže sme boli, ako sa vraví, rovnakej „krvnej skupiny“ z hľadiska pôvodu našich predkov, vždy bolo o čom. Zvyky, obyčaje, ich dodržiavanie aj súčasnosti, porovnávanie rôznych receptov a prípravy jedál, nás obidvoch vzájomne obohacovali. Bolo ich veľa, rovnakých aj odlišných. Rovnakých názvom, ale odlišných napríklad prípravou. Po „komloušsky sárma a klbásky“ sa

chuťovo najviac približovali. Ale aj mnohé iné jedlá napr. rejteša. Vedeli sme sa baviť o záhradkárčení, alebo aj o technických otázkach. Najmä „strojarina“ bola jeho doménou. Cudzie nám nebolo ani celospoločenské dianie končiace zhodným politickým hodnotením.

Pali vedel veľmi pútavo rozprávať o svojej celoživotnej profesionálnej činnosti na vodných cestách. Život lodníka -strojníka a iných funkcií

som si dovtedy nevedel ani len vo sne predstaviť. Tlačný remorkér Šariš bol jeho druhým domovom.

Raz pri jednom z mnohých takýchto rozprávání o živote na lodi, som poznamenal, že by som rád zažil takú „nazvem to - plavbu s odborným výkladom“. A pre mňa určite dobrodružnú. Pali sa toho chytil. „To nie je problém“ povedal. Viackrát sa ma pýtal,

kedy sa chcem plaviť, aby vedel dohodnúť obojstranne vyhovujúci termín. Pre všetkých, najmä pre posádku, ale aj nás dvoch. Deň „D“ bol 29.januára 2025, kedy sme sa nalodili do tlačného remorkéra TURIEC. Teda po štyroch rokoch. Plavba začala 30.1.2025 vo štvrtok ráno, proti toku Dunaja. Popisovať celý priebeh plavby tam – do Linza a späť do Bratislavy 2.2.2025, som vtedy s úctou a veľkým poďakovaním Palimu a vynikajúcej posádke stručne zhrnul ako nezabudnuteľné a krásne dobrodružstvo. „Vypichnem“ len jednu symboliku – krst vodou po vplávaní do prvej plavebnej komory „šlajze“ vo Viedni -Freudenau. Sen sa mi splnil ale ? ... 29.

januára 2026 sme sa s Paľkom navždy rozlúčili.

V jednej krásnej slovenskej pesničke sa spieva „Tichá voda do Dunaja padala...“ No

tentokrát to nebola tichá voda. Onoho 8.marca tohto roka z remorkéra „TURIEC“, jeho posádky, jeho najbližších a priateľov, za jeho hlasného trúbenia pri otáčaní sa pod mostom SNP, to boli slzy a kyticčky kvietkov a ... A naplnenie posledného želania... Auzatvorenie jedného môjho príbehu. Ale spomienky na dobrého človeka, kamaráta zostávajú.

- Jaro -

VÝSLEDKY VII. ROČNÍKA LITERÁRNEJ SÚŤAŽE DOLNOZEMSKÉ ZLATÉ PERO 2026

PRÓZA

I. kategória

I. cena

Miroslav Hemela (Báčsky Petrovec)
Škola naopak

II. cena

Larisa Valentíková (Báčsky Petrovec)
Psík a jeho nový kamarát

III. cena

Natalia Mihuť (Báčsky Petrovec)
Môj prvý tábor

II. kategória neudelená

III. kategória

I. cena

Jasmina Krnáčová (Nadlak)
Píšem ti po desiatich rokoch, apouka

II. cena

Ján Špringel' (Kovačica)
Ňaňa; Judita: jeden život!

III. cena

Alžbeta Strapáková
(Spolok Slovákov z Maďarska)
Elba

Špeciálna cena
Mária Feješová
(Spolok Slovákov z Maďarska)
Tichý hrdina s veľkým srdcom...

POÉZIA

I. kategória

I. cena

Bence Balázs (Slovenský Komlós)
Slepý život

II. cena

Maja Acsai (Slovenský Komlós)
Ponožky

III. cena

Egon Lakatoš (Slovenský Komlós)
Vojna v ringu

II. kategória neudelená

III. kategória

I. cena

Aleksandra Vranić (Nový Sad)
Zošívanie črepín

III. cena

Ana Hekkelová
(Spolok Slovákov z Rumunska)
Pominuteľnosť jesenného lístia

Porotcovia súťaže

Predseda poroty - Miroslav Demák
členka poroty - Zlata Matláková
člen poroty - Pavol Tomašovič

PRÓZA

I. kategória - základné školy

I.CENA

Miroslav Hemela (Báčsky Petrovec) - 14 rokov
ZŠ Jána Čajaka

Škola naopak

Porozprávam vám o jednej zvláštnej škole. O škole naopak. Je to taká, ktorú si často vymýšľajú všetky deti. Vlastne tú moju som vymyslel ja iba pre môjho brata, mojich spolužiakov a najviac pre seba. Volá sa Mirkova škola a je celkom inakšia ako tá všedná. V nej sa učitelia učia od nás hrať videohry a my sme tí, ktorí dávame domáce úlohy!

Ráno sa vôbec nezačína budíkom... budíkom sa to vlastne končí. Prídeme do školy o desiatej, aby sme sa poriadne vyspali. Namiesto zvonenia máme pesničku z You Tube, ktorú si každý deň vyberieme sami.

Prvá hodina je leňošenie – každý si ľahne na vankúš, zívá a rozpráva, čo sa mu snívало.

Na matematike sa počíta, koľko keksíkov sa zmestí do úst.

Na slovenčine píšeme básničky o tom, ako by vyzeral svet, keby boli učebnice z čokolády.

Dejepis je vlastne tiež len hra – každý si vyberie historickú postavu a hrá ju celý deň. Minule bol môj brat Napoleon, ale namiesto vojny vyhlásil bitku s vankúšmi.

Telesná je najlepšia – skáčeme do bazéna plného cukríkov a penových kociek a hráme sa spolu na naháňačku. Ak nás chytia, musia nám kúpiť zmrzlinu.

Domáce úlohy nie sú pre žiakov. Dávame ich len učiteľom. Napríklad, aby sa naučili 10 vtipov a zajtra ich porozprávali pred celou triedou. Kto sa nesmeje, dostane smutného smajlíka. Kto sa smeje veľmi, dostane dve päťorky.

V tej mojej škole naopak je smiech záväzný, nuda zakázaná a každý deň je trochu ako narodeninová oslava.

Možno to nie je vôbec možné, ale keby sa raz taká škola postavila, uistujem vás, že by mala plné, plnučičké triedy.

PRÓZA

III. kategória - dospelí

I.CENA

Iasmina Krnacs (Nadlak)

Píšem ti po desiatich rokoch, apouka

"Nekceu som Ťa badurgať, Miňa moja, ale nahali ma nohe. Tu som pri oučiarni spadou a viac som sa nemohou zodvinuť. Nekceu som kričať za tebou, žeby ma susedouci nepočuli."

To boli tvoje posledné slová. Už desať rokov. Ani teraz sa neviem rozpamätať. Aj teraz cítim strach, že Ťa niekedy stratím, predsa už nie si tu, a tak ma zachváti smútok a sa prebudím do reality.

Myslím, že nás každý deň pozeráš, že máš čisté okno, aby si nás dobre videl, a ak nie, ti dám ja pár detailov, čo sa tu deje.

Apouka, smutní sme od tvojho odchodu, hľadáme teba v každej starej osobe. Viem, že nás vidíš šťastných, áno sme šťastní, ale to neznamená, že nám nechýbe tvoja osoba, ale že naučili sme sa s tvojou neprítomnosťou žiť. A vďaka Bohu, že si nás tak vychoval a pre život pripravil, bez tvojej prípravy by tu bol každý deň ťažký.

Pred desiatimi rokami, ulica bola celá zelená, kvety všade po záhradky, čerešňa rozkvitnutá, všade voňal život, susedia ste tu boli všetci, teraz už celá ulica ostala ochudobnená, lebo tí, čo jej farbu dodávali, opustili svet.

Apouka, aj tvoja lavica už stratila farbu, lúšti sa z nej drevo, čo koľko sme ju farbili posledné roky, žiadna farba na nej nezostáva. Orech, čo ti držal tieň v každý letný deň, je aj teraz tu, ale nie až taký bohatý, lebo sám zacítil, že nemá sa mu kto tešiť a komu držať tieň, aj on sa cítil opustený, ani orechy už dávno nemal.

Priznávam sa ti, že aj ja som sa cítila opustená, ale časom som viac rozumela a zmierila som sa s tvojou smrťou. Už si bol tak unavený držať všetko ťažko na tých ramenách, vydržal si všetko ako hrdina, aspoň v poslednej chvíli si sa netrápil. Nenechal si nás, aby sme si Ťa pamätali bezmocného. Ostal nám v pamäti vytlačený obraz toho najmocnejšieho človeka, ktorý nám bol vzor v živote.

Vždy, keď cítim, že na teba a na tvoju prítomnosť zabúdam, spomínam si, ako sa tvoja košeľa cítila,

spomínam si, ako sme spolu trávili letné dni, ako sa každý deň cítil nekonečný. Pamätáš, ako horný diel košeľe ma vždy upokojoval a uspával?

"No Miňa, už ma nahaj, už si ľahni spať, dosť bolo." To boli tvoje každé večerné slová. Do pätnástke som spolu s tebou spávala, lebo iba vedľa teba som sa cítila bezpečne. Sama som do toho veku nemohla uspať, a tak som sa pred každým spánkom hrala s tvojou košeľou, pokiaľ som zaspala. Spomínam si na tú vôňu starej košeľe, čo voňala na teba, na mocného človeka, čo bol stále usmiaty a sa nevzdal nikdy v živote. Na to mäkké plátno, čo ti nikdy neodráždilo pokožku a si tie košeľe tak rád obliekal. V celom dome prevládala dobrá nálada.

Po tvojej smrti sa tu všetko zmenilo, už z domu ten život unikol, ani psíky už nemáme, mama ostarieva, vidím jej vrásky, ako jej tvár napádajú každý deň. Otec aj ten sa už pomaly stráca v starobe, nemôže sa s jeho vekom zmieriť. Paulinka s Tvojím Nanom, vieš apouka, rastú už toho roku, dajú život ďalším malým verziám samých seba, keby si ich videl, ako vyrástli, ale aj oni na teba myslia a spomínajú si často na výchovu, ktorú si im dal. Susedu Anču som už nevidela takú šťastnú ako keď s tebou pod orechom sedávala, roky aj cez tú krásu prešli. O tvojích kamarátoch ti veľa nebudem vypisovať, veď ste sa tam už dávno stretli.

Neostala by som už iba ja. Ja tvoja Miňa... Veľa sa zmenilo to malé dievča čo si spoznal pred dvadsiatimi siedmimi rokmi. Pokožka na tvári sa mi začína napínať, aj keď je pre mňa ťažké si to priznať. Nemôžem sa zmieriť s mojim aktuálnym vekom, ale tak to má byť, Nie? Aj vám bolo ťažko, si myslím, zmieriť sa s dospelosťou.

Dovolila som si pred tromi rokmi žiť tak, ako som vždy snívala, keby si vedel, že sa mi aj matematika lepšie darí, nemohol by si tomu uveriť. Hoci prešlo desať rokov, žiješ v mojej pamäti a v mojom srdci viac ako v prvom dni, keď sa nám pohľady stretli. Poniekedy aj teraz cítim pocit teplých náručí, čo ma po každodenných školských hodinách na ulici vítali.

"Hotová škola na neska Miňa? Ideme sa naobedovať a potom sa choj učiť, žeby si nerobila ťažko, keď narastieš."

Chcem ti povedať, že mal si pravdu, nepracujem ťažko, netrápim sa pri každodennej práci, ale všetko to, čo robím, dáva mi dobrú náladu a zmysel každý deň pokračovať a dosiahnuť dokonalosť.

Privítal si ma do kuchyne, kde vôňa pražených vajec bola vsiaknutá do starých stien. Hrubá, suchá nadlacká klobása červenala starý žltý nožík a štipľavú chuť po kuchyni rozhádzala. Vždy som sa prvá naobedovala, ale prežúvala som jedlo, pokiaľ si sa aj ty nenajedol, aby som ťa pri stole samého nenechala. Pamätáš, ako sme spolu celá rodina večerali? Tie mamoukine pečenie krumple v sedliackej peci. Už to zakapalo, ani neviem, kedy bolo poslednýkrát, keď sme také ako ty jedli, alebo, keď sme všetci boli doma...

Veľa ťa zdržiavať už nebudem, ale vieš, po tvojej smrti, sa tvoja spomienka začínala strácať, a tak uchýlila som sa k písaniu, kde ťa môžem vidieť, cítiť a pamätať si ťa presne takého, aký si bol. Na mojich stranách zostaneš navždy vypísaný, a budem tie spoločné chvíle prežívať zakaždým, keď sa hrot pera dotkne papiera a bude sa po ňom pohybovať. S každou zapísanou spomienkou si pre mňa živší a bližšie, ako kedykoľvek predtým.

Každou napísanou stranou prežívam všetky tie jedinečné chvíle, ktoré nám Boh dal, také krásne, ktoré ma poznačili ako človeka, ako ženu, ktorou som sa dnes stala. Všetko je vďaka tebe, bez teba by som nebola tým, kým som dnes.

Za všetko ti dnes ďakujem a sľubujem, že nebudeš len jednoduchou spomienkou, ktorá sa časom stratí, ale budeš tou najkrajšou spomienkou, ktorú sľubujem, že každý bude poznať, ktorá bude žiť aj o sto rokov s rovnakou krásou. Tvoje meno žije aj po smrti.

Pre tú najkrajšiu spomienku, od Mine!

POÉZIA

I. kategória - základné školy

I.CENA

Bence Balázs (Slovenský Komlós) - 13 rokov
Slovenská dvojazyčná základná škola a materská škola

Slepý život

Príroda nás každý deň učí,
len si nevšímame to, čo naznačuje.
Vidiaci človek ani netuší,
že slepý vidí svojím srdcom navyše.

Svet nie je len o tom, čo vidíme očami,
ale aj o tom, čo cítime vo vnútri.
Práve tma ukáže pravdu niekedy,
ktorú svetlo nedokáže odhaliť.

Slepý možno nevidí farby, ani tvary,
no často chápe viac, než ostatní.
Pretože z očí nevychádza vedomie,
ale zo srdca a ľudskej duše.

Do pôdy hlboko zakopávala
svoje žiale,
ktoré iba ona poznala.

Črepinky clivoty z bielej plachty
vyprášila.
Dookola roztrúsila.
Nech sa zmenia na drahokamy -
predriekala.

Zajtra už možno bude
biela plachta
pod hlavou,
nemôžeš na nej prestrieť stôl,
iba prikryť ňou svoje žiale
môžeš -
nech ako ihla
prekízu cez trhlínu,
nech čo najskôr zmiznú...

Stará mama,
krívaš -
ako tisíce rozbitých črepín
cvengáš.

Vnučka moja,
zašij dieru ihlou na bielej plachte môžeš,
ale nemôžeš ňou zošij črepiny.

Iba ich tíško
oplakať,
potom dlaňami z nich
poutierať žiaľ.

Skryť ich v noci pod vankúš,
kým sa v horkom plači nerozplynú
do rána.

Budú tlačiť pod hlavou,
kým šepkáš kalambúry do prázdna.

Starká, možno to sen vylieči,
pohladká tvoju záhlavnú kosť,
po dopade na plachtu,
už vymenenú.

Keď sa ráno pozrieš pod vankúš,
bude z nich celý črep krásny!
Ozajstný.
Zajtra zanechá novú stopu pod slnkom.

POÉZIA

III. kategória - dospelí

I.CENA

Aleksandra Vranić (Nový Sad)

Zošívanie črepín

Stará mama
vstávala za úsvitu.
Dupkala bosá
po dvore,
v tempe
kývajúcich sa konárov
vo vetre.

Vodu z vedier
na vzkriesenie koreňov
vyliala.

Pri hlbokom nádychu
zeme
si pokľakla.

Pohládzala stebľá trávy,
kým ich trhala.

NAŠI NAJMENŠÍ KRAJANIA

Slniečko

Chytráček

Leto

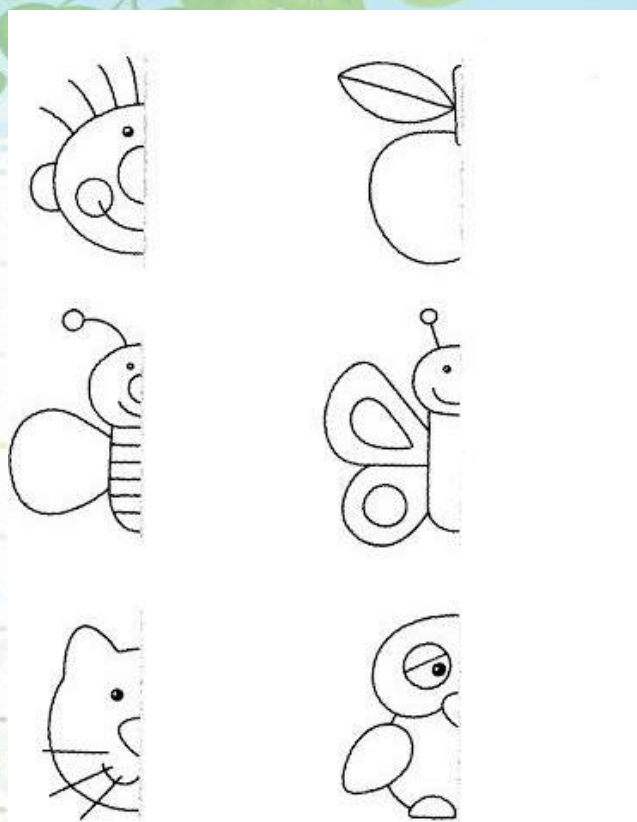
Chod'te, deti, na slniečko,
chod'te, deti, von,
sčervená vám biele líčko,
oddýchne si dom.
Poroztvára všetky okná,
von sa vykloní,
nadýcha sa vône kvetov
z našich jabloní.
Potom vyjde predo dvere:
"Príd', slniečko, zas!"
A slniečko dobré,
zlaté,
rozosmeje nás.

Mária Rázusová-Martáková

Konečne prikvitlo leto,
čože nám prinesie?
Metó?
Náručie lúčnych kvetov,
jahody schované v lese.
Dozrieva obilie,
maky,
teplá je voda a rieky,
na nebi belasé mraky,
slniečko hreje nám deky.

Elena Čepčeková

Dokresli obrázok

Vypočítaj

$$\text{bear} + \text{fox} + \text{fox} = 17$$

$$\text{frog} + \text{frog} + 3 = 13$$

$$\text{frog} + \text{monkey} = 9$$

Nájdí 7 rozdielov

Milé deti,
redakcia vám praje krásne
leto a veľa oddychu

- Zuzana Trunnerová -

Zo života Spolku Slovákov z Maďarska

Ocenenie PRO CULTURA SLOVACA 2026

Vo štvrtok 11. júna 2026 sa v centrálnom sídle Demokratického zväzu Slovákov v Rumunsku boli odovzdávané prestížne ceny PRO CULTURA SLOVACA. V tomto 9. ročníku porota ocenila osobnosti a organizácie, ktorých cieľom a hlavnou náplňou činnosti je zachovanie našich tradícií.

V roku 2026 získali Pamätný list PRO CULTURA SLOVACA Galéria Babka zo Srbska za dlhodobú podporu a propagáciu dolnozemskeho umenia a kultúry a Štefan Fraňo z Rumunska za prínos v oblasti ľudovej kultúry, audiovizuálnej tvorby a šírenia dobrého mena dolnozemskeho Slovákov.

Hlavnými laureátmi ceny PRO CULTURA SLOVACA 2026 sa stali Ing. Michal Hronec zo Slovenska, Andrej Borošovič z Rumunska a Slovenský kultúrno-umelecký spolok Pivnica zo Srbska.

Pre Spolok Slovákov z Maďarska malo tohtoročné odovzdávanie cien mimoriadne emotívny rozmer. Prestížne ocenenie získal náš zakladajúci člen Ing. Michal Hronec, ktorého meno je už desaťročia neoddeliteľne spojené s výskumom dejín, literatúrou, genealógiou a dokumentovaním kultúrneho dedičstva dolnozemskeho Slovákov.

Ing. Michal Hronec sa narodil 11. júna 1935 v Slovenskom Komlóši. Po presídlení jeho rodiny na Slovensko zostal rodnému kraju verný po celý

život. Hoci svoju profesionálnu kariéru zasvätil stavebnému inžinierstvu, jeho skutočnou životnou vášňou sa stali dejiny a kultúra dolnozemskeho Slovákov.

Patrí medzi spoluzakladateľov Spolku Slovákov z Maďarska a už viac ako štvrtstoročie aktívne prispieva k mapovaniu histórie slovenských komunít na Dolnej zemi. Je autorom a spoluautorom mnohých odborných publikácií, monografií, historických štúdií i básnických zbierok. Mimoriadne cenné sú jeho práce venované Slovenskému Komlóšu, dejinám evanjelickej cirkvi, rodovým kronikám či sprístupňovaniu vzácných historických dokumentov.

Významnou súčasťou jeho práce je aj genealogický výskum. Ako člen Združenia pre genealogický výskum dolnozemskeho Slovákov sa podieľa na prepisovaní a prekladaní cirkevných matrík z maďarskeho a latinského jazyka, čím sprístupňuje jedinečné historické pramene širokej verejnosti. Vďaka jeho práci môžu tisíce potomkov

dolnozemských Slovákov objavovať históriu svojich rodín a lepšie spoznávať vlastné korene.

Neoceniteľný je aj jeho prínos v oblasti popularizácie histórie. Už takmer dve desaťročia patrí medzi hlavných prednášateľov cyklu Prednáškové podvečery organizovaného Združením spolkov dolnozemských Slovákov v Mestskej knižnici v Bratislave. Pripravil viac ako šesťdesiat odborných prednášok, prostredníctvom ktorých približuje dejiny slovenských komunít v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku i Bulharsku.

Osobitne symbolické bolo, že slávnostné odovzdanie ceny sa uskutočnilo práve v deň jeho 91. narodenín. Laudácia na jeho počesť predniesla Renata Gombárová, ktorá vo svojom príhovore vyzdvihla jeho celoživotnú pracovitosť, hlbokú úctu k predkom, neúnavnú bádateľskú činnosť a mimoriadny prínos k uchovávaniu historickej pamäte dolnozemských Slovákov.

Ocenenie PRO CULTURA SLOVACA predstavuje

zaslúžené uznanie celoživotného diela človeka, ktorý svojou odbornou prácou, publikačnou činnosťou i osobným nasadením významne prispel k zachovaniu identity dolnozemských Slovákov. Jeho život je dôkazom, že láska k vlastným koreňom, úcta k histórii a ochota odovzdávať poznanie ďalším generáciám predstavujú hodnoty, ktoré zostávajú aktuálne aj dnes.

Ing. Michalovi Hroncovi srdečne blahoželáme k tomuto významnému oceneniu a ďakujeme mu za

celoživotnú prácu v prospech dolnozemských Slovákov. Prajeme mu pevné zdravie, veľa tvorivých síl a ešte mnoho úspechov pri objavovaní a uchovávaní nášho spoločného kultúrneho dedičstva.

**V mene
Spolku Slovákov z
Bulharska
srdečne gratulujeme**

- spracované podľa článku
Ing. Renáty Gombárovej -

FIGA V ZÁHRADE

Figovník patrí medzi najstaršie pestované ovocné dreviny na svete. Pestoval sa už pred viac ako 11 000 rokmi na území dnešného Blízkeho východu, teda ešte skôr, ako ľudia začali vo veľkom pestovať obilniny. Vďaka tomu je považovaný za jednu z prvých rastlín, ktoré človek cielene pestoval.

September

- Hlavné obdobie zberu zrelých fig
- Plody zbierame postupne - iba mäkké a plne vyzreté
 - Čerstvé figy čo najskôr skonzumujeme alebo spracujeme na džem či sušené ovocie
- Počas sucha figovník primerane zalievame, vyhýbame sa však premokreniu
- Koncom mesiaca ukončíme dusíkaté hnojenie, aby výhonky pred zimou dobre vyzreli
 - Odstránime poškodené alebo choré plody a skontrolujeme zdravotný stav rastliny

Október

- Končí sa zber posledných fig
- Obmedzíme zálievku, aby drevo lepšie vyzrelo pred zimou
 - V chladnejších oblastiach začíname pripravovať figovník na prezimovanie
 - Zviažeme konáre, aby ich vietor nepolámalo
- Pripravíme ochranný materiál - netkaná textília, čečina
- Skontrolujeme zdravie rastliny a odstránime suché či choré časti

December

- Figovník je v období vegetačného pokoja
- Mladé rastliny chránime pred mrazom netkanou textíliou alebo čečinou
- Korene prikryjeme vrstvou mulču - kôra, listie, slama, ktorá ich ochráni pred premrznutím
- Počas zimy kontrolujeme, či vietor nepoškodil zimnú ochranu
 - Pri oblevách skontrolujeme, či sa pod ochranou nehromadí príliš veľa vlhkosti

Vedeli ste, že...?

Zbotanického hľadiska figa nie je klasické ovocie. Je to zvláštny typ súplodia, v ktorom sa drobné kvety ukrývajú vo vnútri dužinatej schránky. Práve preto figovník nikdy nekvitne nápadnými kvetmi ako väčšina ovocných stromov.

Sú veľmi bohaté na vlákninu. Figy podporujú trávenie, pretože obsahujú veľa rozpustnej aj nerozpustnej vlákniny.

Obsahujú prírodné cukry. Sú prirodzene sladké – sušené figy majú ešte vyššiu koncentráciu cukru a energie.

Figovník dokáže rásť aj na veľmi suchých miestach. Je extrémne odolný voči suchu a dokáže prežiť tam, kde iné ovocné stromy nie.

ŠALÁT S BAKLAŽANOM

Prísady

1 baklažán
1 paprika
balkánsky syr
paradajky
čubrica alebo tymián
cukina alebo tekvička
olivový olej
soľ

Postup

1. Baklažán a papriku opečieme, ošúpeme a nakrájame. Všetko dáme do misky. Baklažán môžeme nechať aj celý uložený na dne misky (Obrázok 1).

2. Do misky pridáme balkánsky syr nakrájaný na kocky (Obrázok 2).

3. Nakrájame paradajky a tiež ich vložíme do misky (Obrázok 3 a 4).

4. Cukinu alebo tekvičku nakrájame na rezančky (Obrázok 5 a 6).

5. Posypeme posekanou čubricou alebo tymiánom, osolíme (Obrázok 7).

6. Na záver môžeme pokvapkať olivovým olejom (Obrázok 8).

Dobrá chuť!

OBRÁZOK 1

OBRÁZOK 2

OBRÁZOK 3

OBRÁZOK 4

OBRÁZOK 5

OBRÁZOK 6

OBRÁZOK 7

OBRÁZOK 8

SPOLOK SLOVÁKOV Z BULHARSKA

Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

tel.: +421 907 772 130

email: spolokssb@gmail.com

web: www.ssb.sk

PRIHLÁŠKA

za člena

Spolku Slovákov z Bulharska

Meno a priezvisko (titul):

Dátum narodenia:

Adresa trvalého bydliska:

Kontakt (telefón, mobil, email, facebook):

Zamestnanie (nepovinný údaj):

Pôvod- z ktorej rodiny a dediny v Bulharsku pochádzajú predkovia:

Prihlasujem sa týmto za člena Spolku Slovákov z Bulharska a vyjadrujem súhlas s odvádzaním členského príspevku.

Dátum:

Podpis:

